

MenCare

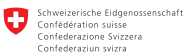

Očevi u svetu danas

Pregled stanja na Balkanu

PROGRAM PODRŽALI:

WITH FUNDING FROM
 AUSTRIAN
DEVELOPMENT
COOPERATION

 Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

 OAK
FOUNDATION

Izradu ove publikacije su podržali Austrijska razvojna kooperacija, Ambasada Švajcarske u Bosni i Hercegovini i OAK Fondacija. Sadržaj ove publikacije ne odražava stavove Vlade Austrije i Vlade Švajcarske i OAK Fondacije.

Očevi u svetu danas

—

Pregled stanja
na Balkanu

MenCare

Očevi u svetu danas

Pregled stanja na Balkanu

CARE International Balkan u okviru strategije rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena radi na angažovanju muškaraca i dečaka u rešavanju pitanja rodno zasnovanog nasilja i rodne nejednakosti koji štete ženama i devojčicama (muškarcima i dečacima). Od 2006. godine CARE radi na osporavanju preovladavajućih društvenih normi koje mogu da doprinesu nasilju i koje ženama i devojčicama ograničavaju puni pristup njihovim ljudskim pravima. U našem radu sa mladima nastojali smo da promoviramo pozitivnije i zdravije koncepte maskuliniteta i da angažujemo mladiće kao saveznike u postizanju rodne ravnopravnosti.

U radu na rešavanju pitanja širih društvenih normi i rešavanju pitanja rodne ravnopravnosti u svim zajednicama u regionu Balkana, verujemo da je potrebno uraditi više na promovisanju ravnopravnijeg poma u porodičnim odnosima i odgovornostima koji počinju pre nego što deca krenu u školu. Kroz naš rad u MenCare kampanji, nastojali smo da promoviramo uključenost muškaraca kao ravnopravnih, nenasilnih očeva i staratelja u cilju postizanja blagostanja porodice, rodne ravnopravnosti i boljeg zdravlja za majke, očeve i decu. Cilj nam je da muškarci budu saveznici u pružanju podrške društvenoj i ekonomskoj ravnopravnosti žena, delom preuzimanjem veće odgovornosti za bri-

gu o deci i kućne poslove. Verujemo da će istinska ravnopravnost biti postignuta samo onda kada muškarci širom sveta preuzmu 50 posto brige o deci i kućnih poslova.

Prvi izveštaj ovakve vrste "Očevi u svetu danas" pokrenut u junu 2015. godine u 10 zemalja širom sveta pruža periodični, na podacima zasnovan, presek stanja doprinosa muškaraca roditeljstvu i staranju širom sveta rešavanjem četiri pitanja koja se odnose na očinstvo: neplaćen rad u kući; seksualno i reproduktivno zdravlje i prava, i zdravlje majke, novorođenčeta i deteta; staranje muškaraca i nasilje muškaraca nad decom i ženama; i razvoj deteta.

Pozitivna uključenost muškaraca u živote njihovih partnerki i dece stvara globalnu priliku za ravnopravnost i ona donosi korist ženama, deci i samim muškarcima. Angažovanje muškaraca kao uključenih očeva može dovesti do poboljšanja zdravlja majke i deteta, jačih i ravnopravnijih partnerskih odnosa, smanjenja nasilja nad ženama i decom, i dugoročnih koristi za kćeri i sinove. Istraživanja su pokazala da uključenost muškaraca kao staratelja takođe ima prednosti za njih same: to ih čini boljim očevima, poboljšava njihove intimne veze i poboljšava njihov kvalitet života.

Ovaj izveštaj je osmišljen da naglasi nalaze i preporuke iz Globalnog izveštaja i da naglasi postojeće podatke i politike iz jugoistočne Europe/Balkana (Albanija, Hrvatska, Srbija, Bosna i Hercegovina i Kosovo*). Kao deo ovog procesa izvršili smo pregled politika iz ovog regiona, organizovali smo fokus grupu sa očevima i sarađivali sa kreatorima/kama politika, istraživačima/čicama i stručnjacima/kinjama iz nevladinih organizacija sa ciljem izrade ključnih preporuka politika kao deo prve regionalne konferencije o očinstvu i staranju koje je bila organizovana od 11-13. novembra 2015. godine u Sarajevu. Kao rezultat ove konferencije, mnogi kreatori/ke politika vlada koji su uključeni u oblast rodne ravnopravnosti obavezali su se da će uključiti neke od preporuka o rodno ravnopravnom očinstvu i staranju u postojeće ili nove strategije koje su u izradi. Ciljevi održivog razvoja (SDG – Sustainable Development Goals) pružaju nivo podrške i odgovornosti za kreatorke/politika da se udruže sa istraživačima/cama i aktivistima/kinjama za rodnu pravdu na rešavanju problema rodne ravnopravnosti, nasilja nad ženama i decom kroz razvoj politika koje poboljšavaju ljudska prava i dobrobit porodica.

Nadamo se da će ovaj izveštaj pružiti podršku istraživačima/cama, kreatorima/kama politika i nevladinim organizacijama

da rade zajedno na poboljšanju politika i razvoju konkretnih aktivnosti koje su korisne za žene, muškarce, decu i sve porodice u regionu. Radujemo se saradnji sa vama na sledećim koracima u rešavanju pitanja iz oblasti očinstva i staranja i njihovom doprinosu rodnoj ravnopravnosti.

Našu veliku zahvalnost upućujemo Uduženju roditelja za promociju i podršku odgovornom roditeljstvu "Gnezdo" iz Beograda čije su konsultantkinje Aleksandra Galonja i Tanja Azanjac Janjatović kreirale celokupan izveštaj, kao i gospodinu Elvisu Kralju aktivisti iz Čakovca koji je podelio sa nama svoja iskustva o roditeljstvu. Takođe želimo da iskažemo našu zahvalnost organizacijama Promundo, Rutgers, Save the Children, Sonke Gender Justice i MenEngage Alliance za pregled Očevi u svetu danas koji je uključen u ovaj dokument.

CARE International Balkans

**SUPER
TATA**

Očevi na Balkanu danas

Uvod >

Kontinuirani naponi da se shvati uloga muškaraca u postizanju rodne ravnopravnosti i ostvarenju prava i dobrobiti dece, a posebno pitanja koja direktno utiču na zdravlje dece, njihov uspeh u školi, socijalizaciju i opštu dobrobit; kao i shvatanje muškaraca o rodnim ulogama i pravima žena uopšte; vode ka inicijativama koje imaju za cilj da promovišu unapređenje pozitivnih uloga muškaraca u životima dece i uravnoteženih uloga i odgovornosti u domaćinstvima.

CARE-ov projekat *Dečaci i muškarci kao saveznici u prevenciji nasilja i rodnoj transformaciji na Zapadnom Balkanu ili projekat Inicijativa mladića* (YMI) predstavlja jednu takvu inicijativu. Implementiran u Hrvatskoj, Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu* i Srbiji ovaj projekat je usmeren ka mladima u dekonstrukciji izazova sa kojima se suočavaju, posebno u vezi određenih društvenih i kulturoloških normi vezanih za maskulinitet. Bavljenje pitanjem rodnih normi, kako u smislu promovisanja rodne ravnopravnosti i rešavanju nekih rizičnih ponašanja sa kojima se mladići suočavaju u pogledu zdravlja i nasilja zahteva saradnju sa dečacima i mladima (muškarcima u svim sferama društva) kako bi se razumeli stavovi, uverenja i aktivnosti koje utiču na izbore dečaka i muškaraca (kao i na izbore devojčica i žena).

Kako bi postavili polaznu osnovu u regionalnim naporima za promovisanje rodne ravnopravnosti prepoznavanjem važnosti aktivnog angažovanja muškaraca u promovisanju i postizanju rodne ravnopravnosti, ovaj rad sadrži pregled regionalnih politika i praksi koje prepoznaju stvarni pomak u kontekstualizaciji rodnih pitanja kao isključivo – ženskih pitanja. Jedan od najboljih primera ovog pomaka je odgovorno očinstvo, čije prepoznavanje u regionalnoj političkoj praksi može poslužiti kao putokaz za šire promovisanje rodne ravnopravnosti kao odgovornosti društva u celini, a ne samo kao "pitanja koje se tiče žena".

Iako za neke pokrete pitanje očinstva i staranja može biti kontroverzna tema; iako feminizam i očinstvo mogu ići ruku pod ruku politički i teoretski: "Najrevolucionarnija promena koju možemo uvesti u instituciju majčinstva je da uključimo muškarce u svaki aspekt brige o deci"¹. Dakle, i pored očiglednih pozitivnih promena u društvenoj stvarnosti vezano za žene, muškarci se i dalje uglavnom doživljavaju kao hranitelji porodice a na žene se gleda kao na starateljke. Ova dinamika dovodi do nejednake raspodele neplaćenog rada i samim tim, do ekonomske i opšte nejednakosti.

Pored očiglednih koristi za rodnu ravnopravnost, veće učešće muškaraca u brizi o deci i njima

1 · Ruddick, S. (1995). *Maternal Thinking: Toward a Politics of Peace*. Boston: Beacon Press.

*Rezolucija 12/44

vom razvoju pokazalo se od velikog značaja za dobrobit dece generalno: Važno je naglasiti da standardi Konvencije o pravima deteta² imaju

praktične implikacije u brojnim istraživanjima i studijama koje prezentuju dokaze o direktnim posledicama uključenosti očeva po dobrobit deteta³:

Znajući da su jednakost i ravnopravnost, kao i promovisanje prava deteta od zajedničkog interesa, ovim radom želimo da postavimo

neka pitanja na koja treba zajedno da odgovorimo u budućnosti.

2 - Odobrena i predložena na potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine 44/25 od 20. novembra 1989; stupila na snagu 2. septembra 1990.

3 - Ball, J., Mossele, K. (2007). Father's Contributions to Children's Well-being. Public Health Agency of Canada (Institut za javno zdravstvo Kanade).

Očevi na Balkanu danas

Pregled metodologija >

Vodeći principi

Kao član globalne MenCare⁴ kampanje, Care International Balkan od 2006. godine radi i sarađuje sa dečacima i mladićima na rodnoj transformaciji i promovisanju zdravih maskuliniteta. Kao izdanak te kampanje, CARE je uvideo potrebu za rad sa mladim budućim očevima i onima koji su nedavno postali roditelji. Od 2012. godine, CARE je sprovodio istraživanja sa ciljem boljeg razumevanja uloge očeva u regionalnom kontekstu Balkana koja su pomogla da se postave temelji za program koji je CARE razvio.⁵ Ovaj pregled predstavlja još jedan korak u tom pravcu. Kao član ove kampanje, Care International Balkan i njegovi partneri veruju i pridržavaju se sledećih principa:

1. Verujemo da rodno ravnopravno roditeljstvo pruža prednost muškarcima i njihovom blagostanju;
2. Promovišemo prava žena;
3. Promovišemo prava dece;
4. Promovišemo seksualno i reproduktivno zdravlje i prava (SRZP);
5. Verujemo da će transformisanje očinstva smanjiti rodno zasnovano nasilje;

6. Zahtevamo transformaciju praksi roditeljstva za zaustavljanje nasilja nad decom;
7. Podržavamo ne-biološke roditelje i prepoznavamo raznovrsnost u roditeljstvu;
8. Uvažavamo pravo svih ljudi da se brinu za decu, uključujući i LGBT i druge često marginalizovane grupe;
9. Promovišemo prisustvo očeva za vreme trudnoće i porođaja;
10. Zalažemo se za plaćeno roditeljsko odsustvo za oba roditelja.⁶

Ugrađeni u sve programe i aktivnosti CARE-a International Balkan, ovi principi takođe pružaju okvir za ovaj pregled.

Predmet i ciljevi

Predmet i ciljevi su trenutne politike i prakse u promovisanju zdravih, ravnopravnih, nenasilnih praksi roditeljstva i specifični obrasci rodne ravnopravnosti, pa samim tim i očinstva i staranja, kao i podela rada u domaćinstvima, u Hrvatskoj, Srbiji, Bosni i Hercegovini, na Kosovu* i Albaniji.

Uključenost očeva (aktivno očinstvo) definiše se kao "pozitivno, sveobuhvatno i aktivno

4 · <http://men-care.org/>

5 · <http://men-care.org/about-mencare/our-partners/>

6 · <http://men-care.org/about-mencare/guiding-principles/>

učesće muškaraca u životima njihove dece".⁷ Aktivno očinstvo može se definisati na mnogo više načina:

- direktna interakcija između oca i deteta (igra, staranje);
- pristupačnost, ili koliko je otac dostupan svom detetu kada je potreban;
- izgradnja društvenog kapitala, ili na koji način očevi obezbeđuju mrežu podrške deci dok odrastaju da daju svoj doprinos društvu.⁸

Pored toga, osim pitanja koja su relevantna za prava deteta, očinstvo je u najvećoj meri pitanje rodne ravnopravnosti, prepoznajući muškarce kao agente promena za postizanje rodne ravnopravnosti.

Na ovaj način, ovaj pregled se fokusira na relevantna pitanja koja se odnose na rodnu ravnopravnost, kao što je okvir za njeno promovisanje, plaćeno roditeljsko odsustvo, podelu rada u domaćinstvima, itd.

Specifični ciljevi ovog pregleda: a) prepoznati regionalne normativne i regulatorne mogućnosti i prepreke; b) obezbediti bolje razumevanje najrelevantnijih regionalnih praksi; i c) steći uvid u konkretne primere aktivnog očinstva u regionu.

Metodologija

Pitanje očinstva, kao jednog od aspekata društvenih i bihevioralnih normi koje se odnose na rodne uloge, i istovremeno pojava kojoj nije

data potrebna pažnja u regionalnim teorijskim i političkim praksama, zahtevalo je upotrebu kvalitativne metodologije. Za potrebe razumevanja preduslova za promovisanje zdravih, ravnopravnih, nenasilnih praksi roditeljstva, kao strategija za unapređenje rodne ravnopravnosti i dobrobiti deteta, korišćene su različite informacije i tehnike prikupljanja podataka:

- Analiza sekundarnih podataka - međunarodne politike i instrumenti, izveštaji državnih organa, regionalni zakonodavni dokumenti i javne politike koje se bave pitanjem rodne ravnopravnosti uopšte, i očinstvo kao specifičan aspekt rodne ravnopravnosti;
- Fokus grupe sa aktivnim angažovanim očevima.

Analiza sekundarnih podataka uključuje analizu **međunarodnih standarda** koji se odnose na rodnu ravnopravnost i prava deteta generalno, ali takođe i na ulogu muškaraca konkretno u ostvarivanju rodne ravnopravnosti i prava deteta.

Pregled državnog zakonodavnog okvira u zemljama koje su uključene u projekat je nastao identifikacijom opšteg okvira za borbu protiv diskriminacije i rodnu ravnopravnost. Na ovaj način, većina opštih akata je analizirana da bi se utvrdile vrednosti sistema u pogledu očinstva i preduslovi za njegovo promovisanje. Pored toga, analizirani su i predstavljeni zakoni koji se konkretno odnose na aktivno očinstvo (Zakon o radu, Zakon o rodnoj ravnopravnosti, itd).

7 · Marsiglio, W., Day, R.D., Lamb, M.E. (2000). "Exploring fatherhood diversity: Implications for conceptualizing father involvement". *Marriage and Family Review*, 29, 269–293.

8 · Pleck, J.H., i Masciadrelli, B.P. (2004). "Paternal involvement by U.S. residential fathers: Levels, sources and consequences". U ME Lamb (izdanje.), *The Role of the Father in Child Development*, 4. izdanje (str. 222–271). Hoboken, NJ: Wiley.

SUPER
TATA

U ovom segmentu istraživanja, puna pažnja je posvećena **materijalima** koje su prikupile organizacije uključene u projekat *Dečaci i muškarci kao saveznici u prevenciji nasilja i rodnoj transformaciji na Zapadnom Balkanu*, koji je objavljen u formi godišnjih ili višegodišnjih izveštaja, studija, brošura i slično. Pored toga, korišćena je prizma rodne ravnopravnosti da bi se konkretno uvidelo gde bi politike i prakse mogle promovisati uvođenje pravičnih i nenasilnih praksi očinstva.

Kako bi se razumelo shvatanje muškaraca o očinstvu, organizovana je jedna fokus grupa sa aktivnim, angažovanim očevima iz Srbije.

Cilj je bio da se istraži njihovo shvatanje očinstva i uloga oca u životu deteta, sa stanovišta specifičnog socio-kulturološkog konteksta društva u Srbiji.

Osim toga, ciljevi su bili:

- a. istražiti lično viđenje roditeljstva/očinstva kod ispitanika;
- b. istražiti prirodu i kvalitet njihovog partnerskog odnosa iz ugla različitih uloga koje očevi u odnosu na majke imaju u različitim aspektima brige o deci (tj. zdravstvena zaštita, nivo obrazovanja, druženje uključujući i rodne uloge, itd), i kućnim poslovima;
- c. razgovarati o razlikama između aktivnih i angažovanih očeva i drugih uzora u njihovom okruženju, kao i uporediti njihov pristup očinstvu sa pristupom njihovih roditelja;

d. razgovarati o postojećim merama podrške očinstvu osmišljenim u politikama i praksama – prepoznavanje postojeće dinamike, glavnih problema i preporuke za buduću praksu;

Imajući u vidu specifičnu prirodu ove teme, korišćena je poluprojektivna metodologija u kombinaciji sa upitnikom – čiji je cilj generalno uočavanje podele kućnih poslova/brige o deci između partnera, što je poslužilo kao podsticaj za diskusiju.

Svesni ograničenja održavanja samo jedne fokus grupe, odlučeno je da se ova tema ispita iz ugla manjine aktivnih i angažovanih očeva, kako bi se jasno razumela glavna dinamika u društvu viđena kroz njihove "oči". Dakle, u pogledu procesa uzorkovanja i odabira, sedam muškaraca (starosti između 30 i 45 godina), koji su roditeljstvo ocenili visoko kao prioritet i koji svakodnevno aktivno učestvuju u brizi o deci, učestvovali su u fokus grupi. Proces odabira obavljen je putem aktivnih udruženja roditelja u Srbiji.

A man with dark hair is leaning in towards a young child with dark hair. The man is holding a small object, possibly a piece of food, near his mouth. The child is sitting in a high chair with a blue and green polka-dot backrest. The child is wearing a white long-sleeved shirt with dark blue horizontal stripes. The man is also wearing a white long-sleeved shirt with dark blue horizontal stripes. The background is a bright, out-of-focus indoor setting.

**SUPER
TATA**

**I WILL NEVER
GROW
UP**

**SUPER
TATA**

Očinstvo

Međunarodni standardi za promovisanje aktivnog očinstva >

Osnova za promovisanje aktivnog očinstva može se naći u ključnim dokumentima koji regulišu prava žena i dece. Naime, Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena⁹ propisuje obaveze države da "ukine diskriminaciju žena u svim pitanjima koja se odnose na brak i porodične odnose, a posebno na osnovu ravnopravnosti muškaraca i žena", kao i da im garantuje "jednaka roditeljska prava i obaveze u odnosu na decu, bez obzira na bračni status"; kao i "jednaka prava da slobodno i odgovorno odlučuju o planiranju porodice kao i da imaju pristup informacijama, obrazovanju i sredstvima koja će im omogućiti da se koriste ovim pravima"; "jednaka prava i odgovornosti u pogledu starateljstva, tutorstva, upravljanja imovinom i usvajanja djece ili sličnih institucija ako postoje u nacionalnom zakonodavstvu"¹⁰.

Na sličan način, Konvencija o pravima deteta¹¹ prepoznaje obaveze države da "obezbedi da dete ne bude odvojeno od svojih roditelja protiv njihove volje, osim kada nadležne vlasti, uz sudski nadzor, odrede u skladu sa važećim zakonom i postupkom, da je takvo odvajanje

neophodno u najboljem interesu deteta. Takva odluka može biti neophodna u određenom slučaju, kao npr. ako roditelji zlostavljaju ili zanemaruju dete ili žive odvojeno, pa mora da se donese odluka o mestu stanovanja deteta; "da će poštovati pravo deteta odvojenog od jednog ili oba roditelja da redovno održava lične odnose i neposredne kontakte sa oba roditelja, osim ako je to u suprotnosti sa najboljim interesima deteta"¹². Konkretno relevantno za pitanje očinstva, Konvencija o pravima deteta propisuje obaveze država da "ulože najveće napore da se obezbedi priznavanje principa da oba roditelja imaju zajedničku odgovornost u podizanju i razvoju deteta. Roditelji ili, u zavisnosti od slučaja, zakonski staratelji, imaju prevashodnu odgovornost za podizanje i razvoj deteta. Najbolji interesi deteta će biti njihova osnovna briga"¹³.

U analizi međunarodne prakse u promovisanju rodne ravnopravnosti, promena paradigme *žena glavni akter* u paradigmatu *zajedničke odgovornosti* u postizanju ravnopravnosti, bila je prekretnica za uvođenje konkretnih mera za

9 · Odobrena i predložena na potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine 34/180 od 18. decembra 1979; stupila na snagu 3. septembra 1981.

10 · CEDAW (Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena). Član 16. stav 4, 5 i 6

11 · Odobrena i predložena na potpis, ratifikaciju i pristupanje Rezolucijom Generalne skupštine 44/25 od 20. novembra 1989; stupila na snagu 2. septembra 1990.

12 · CRC. Član 9, stav 1. i 3.

13 · CRC. Član 18, stav 1.

promovisanje očinstva. Na taj način, Pekinška deklaracija i Platforma za akciju¹⁴ ohrabrine su muškarce da u potpunosti učestvuju u svim akcijama usmerenim ka ostvarivanju rodne ravnopravnosti i pozvale na uspostavljanje principa podele moći i odgovornosti između žena i muškaraca kod kuće, u zajednici, na radnom mestu i u široj državnoj i međunarodnoj zajednici.

Najrelevantniji okvir za promovisanje aktivnog očinstva i veće uključenosti muškaraca u staranje može se pronaći u zaključcima sa 48. sednice Komisije UN-a o statusu žena¹⁵. Zaključci su formulisani u pogledu:

- Priznavanja značaja doprinosa dečaka i muškaraca rodnoj ravnopravnosti (uključujući i njihov doprinos unutar porodica);
- Promovisanja razumevanja značaja očeva (uz majke, zakonske staratelje i druge staratelje) za dobrobit dece i promovisanje rodne ravnopravnosti;
- Potrebe za razvoj politika, programa i nastavnih planova i programa koji podstiču njihovu pozitivnu uključenost u postizanju rodne ravnopravnosti i pozitivnih rezultata za decu, porodice i zajednice;
- Potrebe za stvaranjem i poboljšanjem programa obuke i edukacije za povećanje svesti i znanja muškaraca (i žena) o njihovim ulogama kao roditelja, zakonskih staratelja i drugih staratelja i važnost podele porodičnih odgovornosti i uključivanja očeva (takođe) u programe edukacije o brizi za novorođenče;
- Razvoja i uključivanja informacija o nači-

nima i sredstvima da se poveća kapacitet muškaraca da odgajaju decu na način orijentisan prema rodnoj ravnopravnosti u edukativnim programima za roditelje, zakonske staratelje i druge staratelje;

- Usvajanja i provođenja zakona i/ili politika za uklanjanje jaza između plata žena i muškaraca i usklađivanje profesionalnih i porodičnih obaveza, uključujući i smanjenje profesionalne segregacije, uvođenje ili šira primena roditeljskog odsustva, fleksibilno radno vreme, kao što je dobrovoljno nepuno radno vreme, rad na daljinu, i drugi poslovi koji mogu da se obavljaju od kuće;
- Podsticanja muškaraca da u potpunosti učestvuju u brizi i pružanju podrške drugima, uključujući i starije osobe, osobe sa invaliditetom i bolesne osobe, posebno decu i druga izdržavana lica, kroz obuku i edukaciju.

Još konkretnije preporuke su formulisane u izveštaju o online diskusiji ekspertske grupe Komisije UN-a o statusu žena:

- Šira primena roditeljskog odsustva;
- Ponuda opcije fleksibilnog radnog vremena, mogućnosti za muškarce da mogu da rade skraćeno radno vreme kada imaju decu;
- Promena porodičnih zakona, uključujući i zakone o starateljstvu nad decom kako bi se omogućilo muškarcima da budu aktivniji partneri i staratelji u kontekstu života dece i izdržanih lica;
- Povećanje pružanja brige o deci, uključu-

14 · Izveštaj sa Četvrtе svetske konferencije o ženama, Peking 04-15 septembar 1995. (publikacija Ujedinjenih nacija, br.E.96.IV.13).

15 · Četrdeset i osma sednica, 1-12.03.2004. Uloga muškaraca i dečaka u postizanju rodne ravnopravnosti. Dogovoreni zaključci, 12.03.2004. godine, koji su usvojeni.

jući i pružanje usluge obdaništa sa sedištem u svim preduzećima sa određenim brojem zaposlenih, i uzimanje u obzir broja muškaraca kao i žena u računanju potreba dece;

- Implementacija programa u sistemu javnog obrazovanja koji pružaju dečacima i muškarcima veštine i znanja potrebna da preuzmu nove uloge u domaćinstvima, uključujući i kurseve "životnih veština" za dečake organizovane u školama.

Pored ovih preporuka, Odeljenje za ekonomska i socijalna pitanja Sekretarijata Ujedinjenih nacija predstavilo je sledeće dodatne preporuke u svojoj publikaciji *Muškarci u porodicama*¹⁶:

- Obrazovne politike osmišljene sa ciljem da podstaknu uključenost muškaraca u škole i vrtiće njihove dece, kao i da podstaknu da se više muškaraca uključi u proces učenja i brigu o deci u ranom detinjstvu;
- Zdravstvene politike koje podstiču muškarce da učestvuju u brizi o majci i detetu, uključujući i brigu za vreme porođaja i sva pitanja koja se tiču reproduktivnog i seksualnog zdravlja;
- Politike koje se odnose na sticanje sredstava za život i smanjenje siromaštva a koje prepoznaju uloge muškaraca i žena, različite konfiguracije porodica, uključujući i potrebe i realnosti žena i muškaraca koji migriraju i domaćinstva sa jednim roditeljem i koje podržavaju i žene i muškarce u ostvarivanju zajedničke kontrole nad sredstvima domaćinstva i zajedničko donošenje odluka u domaćinstvu i adekvatnu i dostojanstvenu egzistenciju.

Kao najvažniji politički program, nedavno usvojeni Ciljevi održivog razvoja Ujedinjenih nacija (SDG – Sustainable Development Goals)¹⁷, čiji je cilj okončanje siromaštva, borba protiv nejednakosti i nepravde, i borba protiv klimatskih promena do 2030. godine, pružaju širok program održivosti i bave se uzrocima siromaštva i univerzalnom potrebom za razvoj koja radi u interesu svih ljudi. Kao takvi, Ciljevi održivog razvoja se mogu smatrati kao najrelevantniji politički okvir za sve buduće akcije država, ali i drugih relevantnih aktera kao što su organizacije civilnog društva i drugi. "Ciljevi održivog razvoja imaju za cilj da budu univerzalni u smislu otelotvorenja univerzalne zajedničke globalne vizije napretka ka sigurnom, pravednom i održivom prostoru za sva ljudska bića na planeti. Oni odražavaju moralne principe prema kojima nijedan pojedinac niti država ne treba da budu zapostavljeni i prema kojima svaki pojedinac i svaka država treba da imaju zajedničku odgovornost za obavljanje svoje uloge u ostvarivanju globalne vizije. U opštem smislu, svi ciljevi su stoga zamišljeni i kao ambicije i kao izazovi za sve zemlje. Svi ciljevi sadrže važne poruke i izazove koji se podjednako odnose na razvijene i zemlje u razvoju."¹⁸

Ciljevi održivog razvoja kroz svoj peti cilj *Postizanje rodne ravnopravnosti i osnaživanje svih žena i devojaka*, jasno su obnovili obavezu država za unapređenje politika i praksi u pogledu rodne ravnopravnosti. Konkretni ciljevi koji se odnose na veći angažman muškaraca u postizanju rodne ravnopravnosti kroz povećanje odgovornosti za domaćinstvo i brigu o deci su ciljevi 5.4 (*Prepoznati i vrednovati neplaćeni rad na staranju i rad u kući kroz pružanje jav-*

16 · Publikacija Ujedinjenih nacija (2011). *MEN IN FAMILIES and Family Policy in a Changing World*. (MUŠKARCI U PORODICAMA i porodična politika u svetu koji se menja). New York: Ujedinjene nacije.

17 · Sedamnaest Ciljeva održivog razvoja je usvojeno na sedamdesetoj Generalnoj skupštini UN-a sa ciljem da se okonča siromaštvo u svim njegovim oblicima do 2030. godine.

nih usluga, infrastrukture i politike socijalne zaštite i promovisanje zajedničke odgovornosti unutar domaćinstva i porodice u onoj meri u kojoj je to moguće) i 5.6 (Obezbediti univerzalni pristup seksualnom i reproduktivnom zdravlju i reproduktivnim pravima kao što je dogovoreno u skladu sa Programom delovanja Među-narodne konferencije o stanovništvu i razvoju i Pekinške platforme za akciju i završnim dokumentima njihovih preglednih konferencija). Prioriteti u sklopu cilja 5.6 opisani su u Članu 5 stav 2 Konvencije o ukidanju svih oblika diskriminacije žena – CEDAW (*Države potpisnice će preduzeti sve moguće mere da osiguraju da porodično obrazovanje uključuje jasno razumevanje majčinstva kao društvene funkcije i priznavanje zajedničke odgovornosti muškaraca i žena u podizanju i razvoju njihove dece, uzimajući u obzir da se prvenstveno razmatra interes dece u svim slučajevima*).

Osim toga što ima važnu funkciju u ostvarivanju rodne ravnopravnosti i opštoj dobrobiti deteta, očinstvo i veća uključenost muškaraca u podizanju i razvoju deteta i neplaćenom radu očigledno igra veoma važnu ulogu u smanjenju siromaštva i prepoznato je kao takvo od strane najvažnijih međunarodnih aktera i politika, uključujući Ciljeve održivog razvoja i Strategiju EURO 2020¹⁸.

Politike rodne ravnopravnosti Evropske unije takođe prepoznaju važnost veće uključenosti i odgovornosti muškaraca za rodnu ravnopravnost. Neke od najrelevantnijih studija i dokumenata koji se bave ovim pitanjem su: Zaključci

Saveta Evropske unije o muškarcima i rodnoj ravnopravnosti (2006)²⁰, Strategija Evropske komisije za ravnopravnost između žena i muškaraca 2010-2015²¹, Studija *Uloga muškaraca u rodnoj ravnopravnosti – evropske strategije i shvatanja*, koju je objavila Evropska komisija 2012. godine²².

S obzirom na to da je okvir EU posebno relevantan za ovaj pregled kao i za države koje učestvuju u projektu CARE-a International, preporuke iz ove studije mogu da posluže kao polazna tačka za sve buduće napore za promovisanje očinstva. Konkretno preporuke u vezi sa ovom temom su formulisane u pogledu:

Podrške uključivanju muškaraca u brigu o deci

- Uspostaviti rodno uravnoteženije sisteme roditeljskog odsustva kao glavno pitanje
- Razviti podsticaje i mere za nagrađivanje roditelja predškolske dece za rodno ravnopravnu ravnotežu brige o deci nakon roditeljskog odsustva
- Učiniti vidljivim prednosti uključivanja muškaraca u brigu
- Uspostaviti podršku rodno uravnoteženom staranju kod parova i porodica kao primarni cilj reformi politika
- Sprovesti istraživanje sa ciljem da se otkriju (neželjeni) uticaji reformi u različitim područjima politike o podeli plaćenog i neplaćenog rada u porodici

18 · Univerzalni Ciljevi održivog razvoja: *Understanding the Transformational Challenge for Developed Countries*. Izveštaj o studiji koju je sačinio Stakeholder Forum. <http://www.stakeholderforum.org/index.php/news>.

19 · COM (2010) 2020 final, Brisel, 3.3.2010. EVROPA 2020, strategija za pametni, održivi i inkluzivni rast.
20 · 15487/06. 2767. Sastanak Saveta EU, Brisel, 30.11–01.12.2006. *Zaključci Saveta Evropske unije o muškarcima i rodnoj ravnopravnosti*.

Podsticanja uključenosti muškaraca u kućne poslove, pored brige o deci

- Suprotstaviti se stereotipima da se kućni poslovi ne uklapaju u tradicionalnu sliku maskuliniteta, koristeći autentične rodno uravnotežene uzore

21 · Saopštenje Komisije Evropskom parlamentu, Savetu, Evropskom ekonomskom i socijalnom komitetu i Komitetu regiona od 21. septembra 2010. godine. *Strategija za ravnopravnost između žena i muškaraca od 2010-2015. godine* [COM (2010) 491].

22 · Evropska komisija, Generalni direktorat za pravna pitanja i potrošače - Jedinica D2 za rodnu ravnopravnost. Referentni broj VC/2010/0592. *Uloga muškaraca u rodnoj ravnopravnosti - evropske strategije i shvatanja*.

**SUPER
TATA**

SUPER
TATA

Normativni i regulatorni preduslovi i prakse očinstva u zemljama Zapadnog Balkana

Ustavne odredbe o rodnoj ravnopravnosti

HRVATSKA	Član 3	Sloboda, jednakost, nacionalna ravnopravnost i ravnopravnost polova, mirotvorstvo, socijalna pravda, poštovanje prava čoveka, nepovredivost vlasništva, očuvanje prirode i životne sredine, vladavina prava i demokratski višestranački sistem su najviše vrednosti ustavnog poretka Republike Hrvatske.
	Član 14	Svako u Republici Hrvatskoj ima prava i slobode, bez obzira na rasu, boju kože, pol, jezik, veru, političko ili drugo uverenje, nacionalno ili socijalno poreklo, imovinsko stanje, rođenje, obrazovanje, društveni položaj ili druge karakteristike. Svi su jednaki pred zakonom.
BOSNA I HERCEGOVINA	Član 2	Bosna i Hercegovina će osigurati primenu najvišeg nivoa međunarodno priznatih prava i sloboda utvrđenih u aktima navedenim u Aneksu Ustava. Posebno: (1) Sve osobe na teritoriji Bosne i Hercegovine uživaju prava na: (a) život; (b) slobodu, s tim da su hapšenje i pritvaranje dopušteni samo u skladu sa zakonom; (c) jednakost pred zakonom; (d) zabranu svake diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, polu, jeziku, religiji ili verovanju, političkim ili drugim uverenjima, i nacionalnom i socijalnom poreklu; ... (j) zaštitu porodice i dece ...

SRBIJA	Član 1	Republika Srbija je država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive, zasnovana na vladavini prava i socijalnoj pravdi, načelima građanske demokratije, ljudskim i manjinskim pravima i slobodama i pripadnosti evropskim principima i vrednostima.
	Član 15	Država jemči ravnopravnost žena i muškaraca i razvija politiku jednakih mogućnosti.
	Član 21/3	Zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovinskog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta.
	Član 21/4	Ne smatraju se diskriminacijom posebne mere koje Republika Srbija može uvesti radi postizanja pune ravnopravnosti lica ili grupe lica koja su suštinski u nejednakom položaju sa ostalim građanima.
	Član 65/1	Roditelji imaju pravo i dužnost da izdržavaju, vaspitavaju i obrazuju svoju decu, i u tome su ravnopravni.
	Član 66/1	Porodica, majka, samohrani roditelj i dete u Republici Srbiji uživaju posebnu zaštitu, u skladu sa zakonom.

KOSOVO*	Član 3/2	Sprovođenje javne vlasti u Republici Kosovo* se zasniva na načelu jednakosti svih građana pred zakonom i poštovanju međunarodno priznatih ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao i zaštiti prava i učešća svih zajednica i njihovih pripadnika.
	Član 7/1	Ustavni poredak Republike Kosovo* se zasniva na načelima slobode, mira, demokratije, jednakosti, poštovanja ljudskih prava i sloboda i vladavine zakona, nediskriminacije, imovinskog prava, zaštite životne sredine, socijalne pravde, pluralizma, podele državne vlasti i tržišne ekonomije.
	Član 7/2	Republika Kosovo* obezbeđuje jednakost polova kao osnovnu vrednost za razvoj demokratskog društva, jednake mogućnosti učešća žena i muškaraca u političkom, ekonomskom, društvenom i kulturnom životu i svim drugim oblastima društvenog života.
	Član 22	Ljudska prava i osnovne slobode, koji su utvrđeni sledećim međunarodnim sporazumima i instrumentima garantovana su ovim Ustavom, i direktno se primenjuju na teritoriji Republike Kosovo* i imaju premoć, u slučaju konflikta, nad svim zakonskim odredbama i ostalim aktima javnih institucija: (1) Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima; (2) Evropska konvencija o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i protokoli iste; (3) Međunarodna konvencija o građanskim i političkim pravima i protokoli iste; ... (6) Konvencija o ukidanju svih oblika diskriminacije žena; (7) Konvencija o pravima deteta; ...

ALBANIJA	Član 18/1	Svi su jednaki pred zakonom.
	Član 18/2	Niko ne može biti nepravедno diskriminisan iz razloga kao što su pol, rasa, vera, nacionalna pripadnost, jezik, politička, verska ili filozofska uverenja, ekonomsko stanje, obrazovanje, društveni položaj ili poreklo.

Zakoni protiv diskriminacije

HRVATSKA ²³	Osnov	Rasna ili etnička pripadnost ili boja kože, pol, jezik, vera, političko ili drugo uverenje, nacionalno ili socijalno poreklo, imovinsko stanje, članstvo u sindikatu, obrazovanje, društveni položaj, bračni ili porodični status, dob, zdravstveno stanje, invaliditet, genetsko nasleđe, rodni identitet, izražavanja ili seksualne orijentacije.
	Definicija	Stavljanje osobe ili povezanih osoba (rodbinske ili druge veze) u nepovoljniji položaj na temelju navedenih osnova ili na temelju zablude o postojanju osnova za diskriminaciju.
	Oblici diskriminacije	Direktna i indirektna diskriminacija, uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, podsticanje na diskriminaciju, segregacija, višestruka diskriminacija i viktimizacija.
	Konkretna oblasti primene	Rad, obrazovanje, socijalna sigurnost i socijalna zaštita, zdravstvo, pravosuđe i uprava, stanovanje, javno informisanje i mediji, pristup dobrima i uslugama, članstvo u sindikatima, nevladinim organizacijama, političkim strankama i drugim organizacijama, i učestvovanje u kulturnom i umetničkom stvaralaštvu.
	Nadležna institucija	Ombudsman

23 - Zakon o suzbijanju diskriminacije, broj 71-05-03/1-08-2

BOSNA I HERCEGOVINA ²⁴	Osnov	Rasa, boja kože, jezik, vera, etnička pripadnost, nacionalno ili socijalno poreklo, veze sa nacionalnom manjinom, političko ili drugo uverenje, imovinsko stanje, članstvo u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanje, društveni položaj i pol, seksualno izražavanje ili orijentacija, druge okolnosti.
	Definicija	Svako različito postupanje, uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama sa svrhom ili posledicom za onemogućavanje ili ugrožavanje priznavanja, uživanja ili ostvarivanja prava i sloboda u svim oblastima javnog života.
	Oblici diskriminacije	Uznemiravanje, seksualno uznemiravanje, mobing, segregacija, izdavanje naloga drugima za vršenje diskriminacije i pomaganje drugima prilikom diskriminacije, podsticanje na diskriminaciju.
	Konkretno oblasti primene	Zapošljavanje i rad, obrazovanje i obuka, nauka i sport, socijalna zaštita, zdravstvena zaštita, pravosuđe i uprava, stanovanje, javno informisanje i mediji, članstvo u profesionalnim organizacijama, uključujući članstvo u organizacijama poslodavaca ili radnika, robe i usluge, obavljanje privrednih delatnosti, učešće u kulturnom i umetničkom stvaralaštvu, javni život, porodica, prava deteta.
	Nadležna institucija	Ombudsman

SRBIJA ²⁵	Osnov	Rasa, boja kože, preci, državljanstvo, nacionalna pripadnost ili etničko poreklo, jezik, verska ili politička ubeđenja, pol, rodni identitet, seksualna orijentacija, imovinsko stanje, rođenje, genetske karakteristike, zdravstveno stanje, invaliditet, bračni i porodični status, osuđivanost, starosni uzrast, izgled, članstvo u političkim, sindikalnim i drugim organizacijama i drugim stvarnim, odnosno pretpostavljenim ličnim svojstvima.
	Definicija	Svako nejednako postupanje, odnosno propuštanje (isključivanje, ograničavanje ili davanje prvenstva) u odnosu na lica ili grupe, kao i na članove njihovih porodica ili njima bliska lica, na otvoren ili prikriven način, na navedenim osnovama.
	Oblici diskriminacije	Neposredna i posredna diskriminacija, kao i povreda načela jednakih prava i obaveza, pozivanje na odgovornost, udruživanje radi vršenja diskriminacije, govor mržnje, uznemiravanje i ponižavajuće postupanje, teški oblici diskriminacije.
	Konkretno oblasti primene	Sudovi i javna uprava, rad i zapošljavanje, javne službe, korišćenje prostorija i prostora, verska diskriminacija, obrazovanje i stručno usavršavanje, pol, seksualna orijentacija, prava deteta, starosni uzrast, nacionalne manjine, političke stranke ili članstvo u sindikatima, invaliditet, zdravstveno stanje.
	Nadležna institucija	Poverenik za zaštitu ravnopravnosti.

24 · "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" br. 59/09.

25 · "Službeni glasnik Republike Srbije", br. 22/2009.

KOSOVO²⁶

Osnov	Pol, rod, starost, bračno stanje, jezik, fizička ili mentalna nesposobnost, seksualne sklonosti, politička pripadnost ili ubedenje, poreklo, nacionalnost, religija ili uverenje, rase, društveno poreklo, imovina, rođenje ili bilo koji drugi status.
Definicija	Princip jednakog postupanja znači da neće biti nikakve neposredne ili posredne diskriminacije bilo koje osobe ili osoba na osnovu navedenih osnova.
Oblici diskriminacije	Neposredna i posredna diskriminacija, uznemiravanje, naređenje ili poziv na vršenje diskriminacije, viktimizacija, segregacija.
Konkretna oblasti primene	Zapošljavanje, samozapošljavanje i zanimanje, profesionalna orijentacija, stručno osposobljavanje, uslovi rada, članstvo u organizacijama poslodavaca ili radnika, socijalna zaštita, socijalne prednosti, obrazovanje, pristup stanovanju, pristup snabdevanju robama i uslugama, jednako postupanje pred sudovima i svim drugim pravosudnim organima, lična bezbednost, učešće u javnim poslovima i pristup javnim mestima.
Nadležna institucija	Organi uprave i nedležni sudovi, koji imaju nadležnost za konkretna pitanja obuhvaćena žalbom.

ALBANIJA²⁷

Osnov	Pol, rasa, boja kože, etnička pripadnost, jezik, rodni identitet, seksualna orijentacija, politička, verska ili filozofska uverenja, ekonomska, obrazovna ili socijalna situacija, trudnoća, poreklo, roditeljska odgovornost, starosni uzrast, porodično ili bračno stanje, građanski status, prebivalište, zdravstveno stanje, genetske predispozicije, invaliditet, pripadnost određenoj grupi ili bilo koji drugi razlog
Definicija	Svako razlikovanje, isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti zbog navedenih osnova koje ima za cilj ili posledicu ometanje ili onemogućavanje ostvarivanja, na isti način kao i drugi, osnovnih prava i sloboda priznatih Ustavom Republike Albanije i međunarodnim aktima koje je ratifikovala Republika Albanija, kao i važećim zakonima.
Oblici diskriminacije	Neposredna i posredna diskriminacija, diskriminacija zbog udruživanja, uznemiravanje, uskraćivanje razumnog smeštaja, viktimizacija.
Konkretna oblasti primene	Diskriminirajuće reklamiranje, učestvovanje u politici, savesti i veroispovesti, zapošljavanje i selekcija kadrova, tretman radnika na radnom mestu, članstvo u sindikatima i mogućnost ostvarivanja koristi koje ovo članstvo omogućava.
Nadležna institucija	Savet ministara i ministar obrazovanja i nauke.

* Rezolucija 12/44

26 - Zakon o zabrani diskriminacije br. 2004/3.

27 - Zakon br. 10 221 o zaštiti od diskriminacije.

Zakoni o rodnoj ravnopravnosti

BOSNA I HERCEGOVINA	Područja od posebnog interesa	Obrazovanje, zapošljavanje, rad i pristup resursima, socijalna zaštita, zdravstvena zaštita, sport i kultura, javni život, mediji, zabrana nasilja, statističke evidencije, sudska zaštita, naknada štete, obaveze vlasti, praćenje i nadzor nad sprovođenjem zakona
	Relevantno za očinstvo	Član 8 Zabranjen je: · različit tretman muškaraca i žena u vezi sa korišćenjem odsustva nakon rođenja deteta; · bilo koji nepovoljni tretman roditelja ili staratelja u usklađivanju obaveza iz porodičnog i profesionalnog života Član 13 Jednako pravo na zdravstvenu zaštitu, dostupnost zdravstvenim uslugama, uključujući i one koje se odnose na planiranje porodice.
	Relevantno za potencijalno promovisanje aktivnog očinstva	Član 6: Planovi, programi i metodologije obezbeđuju uspostavljanje obrazovnog sistema koji će garantovati eliminaciju nastavnih programa koji sadrže stereotipnu društvenu ulogu muškaraca i žena, a koji za posledicu imaju diskriminaciju i nejednakost polova. Sadržaji koji promovišu jednakost polova sastavni su deo nastavnog programa za sve nivoe obrazovanja... Član 17 Preduzimanje mera prevencije nasilja zasnovanog na polu, radi eliminacije predrasuda, običaja i svih drugih praksi baziranih na ideji inferiornosti ili superiornosti bilo kojeg pola, kao i na stereotipnim ulogama muškaraca i žena. Ovo uključuje, ali nije ograničeno na edukaciju i podizanje svesti među državnim službenicima, u javnost i sl.
SRBIJA	Područja od posebnog interesa	Zapošljavanje, socijalna i zdravstvena zaštita; porodični odnosi; obrazovanje, kultura i sport; politički i javni život; sudska zaštita; nadzor nad primenom zakona;
	Relevantno za očinstvo	Član 28 Pravo na zdravstvenu zaštitu i pružanje zdravstvenih usluga koje se odnose na planiranje porodice. Partneri su ravnopravni u planiranju broja dece, pristupu informacijama, obrazovanju i sredstvima koja im omogućavaju korišćenje ovih prava.
	Relevantno za potencijalno promovisanje aktivnog očinstva	Član 7 Posebne mere radi otklanjanja nejednakosti ne smatraju se diskriminacijom. Član 31 Vaspitanje o ravnopravnosti polova je sastavni deo predškolskog, osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja, kao i trajnog učenja u cilju prevazilaženja ograničavajućih uloga zasnovanih na polu, oslobađanja od stereotipa zasnovanih na polu i predrasuda zasnovanih na polu. Organi državne uprave nadležni za obrazovanje dužni su da omoguće sprovođenje politike jednakih mogućnosti.

SRBIJA	Relevantno za potencijalno promovisanje aktivnog očinstva	Član 41 Informacije objavljene putem sredstava javnog informisanja (uključujući i reklame) ne smeju sadržavati niti podsticati diskriminaciju zasnovanu na polu i sredstva javnog informisanja dužna su da kroz svoje programe razvijaju svest o ravnopravnosti zasnovanoj na polu kao i da preduzimaju odgovarajuće mere radi izmene društvenih i kulturnih obrazaca, običaja i svake druge prakse, koji uslovljavaju stereotipe, predrasude i diskriminaciju.
	Područja od posebnog interesa	Zapošljavanje i rad, obrazovanje, političke stranke, mediji, statistički podaci, osiguranje sprovođenja zakona, osiguranje sredstava, sudska zaštita
HRVATSKA	Relevantno za očinstvo	Član 13 Zabranjena je diskriminacija na području zapošljavanja i rada u javnom i privatnom sektoru, uključujući državna tela, u odnosu na usklađivanje profesionalnog i privatnog života; trudnoću, porođaj, roditeljstvo i svaki oblik starateljstva.
	Relevantno za potencijalno promovisanje aktivnog očinstva	Član 3 · Državna tela dužna su da implementiraju analizu odnosa polova · Državna tela dužna su da sprovedu edukaciju o ravnopravnosti polova za svoje osoblje Član 9 Posebne mere radi otklanjanja nejednakosti ne smatraju se diskriminacijom. Član 11 · Tela državne uprave obavezna su da primenjuju posebne mere i da donose planove delovanja za promociju i uspostavljanje ravnopravnosti polova na osnovu analize položaja žena i muškaraca svake četiri godine, a vezanih uz mere Nacionalne politike · Tela državne uprave i pravna lica koja zapošljavaju više od dvadeset zaposlenih, obavezna su da unesu u svoje opšte akte antidiskriminatorne zakonske odredbe i mere za uspostavljanje ravnopravnosti polova · Socijalni partneri su obavezni da poštuju odredbe ovog Zakona i mere za uspostavljanje ravnopravnosti polova Član 14 · Sadržaji vezani za pitanja ravnopravnosti polova predstavljaju integralni deo predškolskog, osnovnoškolskog i srednjoškolskog vaspitanja i obrazovanja te visokoškolskog obrazovanja, kao i celoživotnog obrazovanja i usavršavanja Član 16 Mediji će kroz programske sadržaje, programske osnove, programska usmerenja i samoregulacione akte promovisati razvoj svesti o ravnopravnosti žena i muškaraca.

Područja od posebnog interesa

Odgovorni subjekti za sprovođenje zakona, finansiranje odgovornih subjekata, prikupljanje informacija i polne statistike, političke partije, civilno društvo, privreda, rad, obrazovanje, mediji, građanska prava, kaznene odredbe, rešavanje sporova i sankcije.

Relevantno za očinstvo

Član 13

- Poslodavci preduzimaju potrebne mere kako bi ženama i muškarcima omogućavali da prilagode svoje stručne i porodične obaveze.
- Neplaćeni rad žena i muškaraca ocenjuje se kao doprinos razvoju porodice i društva u slučajevima kada se:
 - a) brine o dobrobiti porodice;
 - b) brine o deci

Relevantno za potencijalno promovisanje aktivnog očinstva

Član 14

Odgovorni organi za obrazovanje i institucije u oblasti obrazovanja i vaspitanja na svim nivoima stvaraju, sprovode i nadziru politiku delovanja u cilju obezbeđivanja ravnopravnosti polova, posebno u vezi ... obrazovanja i vaspitanja u vezi ravnopravnosti polova, istraživanja statusa polova u kosovskom društvu, kao jedno od osnovnih specifičnih pitanja u oblasti obrazovanja

Član 15

- Svi mediji dužni su da promovišu ravnopravnost putem: ... vaspitno obrazovnih emisija, promovisanja podjednake uloge žena i muškaraca u društvu, obezbeđivanja tačnih i potpunih informacija o ravnopravnosti polova.
- Zabranjuje se emitovanje programa, izdavanje i objavljivanje materijala i informacija elektronskim putem na osnovama polne diskriminacije

Član 25

- Odgovorne obrazovne institucije treba da obezbede da nastava pomaže u promociji i izgradnji mentaliteta ravnopravnosti i u eliminisanju rodne diskriminacije, negativnih stereotipa i predrasuda
- Institucije visokog obrazovanja preduzimaju inicijative za sprovođenje istraživanja u oblasti ravnopravnosti polova, ili ih uključuju u stvarni studijski program, kako bi obezbedile materijal sa relevantnim informacijama, kao i da nastave sa praktičnim i naučnim razvojem ove oblasti.

Član 26

Mediji pomažu u poboljšanju opšte svesti o ravnopravnosti žena i muškaraca putem nediskriminacije na polnoj osnovi u svom izveštavanju; primene rodno neutralane terminologije; i izbegavanja rodni stereotipa kroz svoje aktivnosti.

Područja od posebnog interesa	Odgovorna tela za postizanje ravnopravnosti polova, proces donošenja odluka, radni odnosi, obrazovanje.
Relevantno za očinstvo	Član 9 Posebne mere radi: pružanja posebne zaštite ... mladim roditeljima, kao rezultat njihovog prirodnog porođaja ili usvajanja deteta ...; olakšavanja i pružanja pomoći osobama koje imaju posebne odgovornosti u njihovim porodicama zbog njihove svakodnevne brige o članovima porodice sa invaliditetom; ne smatraju se diskriminacijom. Član 17 Postupci poslodavca u javnom ili privatnom sektoru smatraju se diskriminatornim ako na osnovu pola poslodavac koristi različite standarde i/ili procedure prema zaposlenima u vezi sa ... pravom na odsustvo i plaćeno odsustvo ... Član 21 Žene i muškarci zaposlenici imaju sledeća prava bez ikakve diskriminacije polova: ... da koriste zdravstvenu zaštitu i bezbednost na radu, uključujući i zaštitu reproduktivne funkcije ...; da imaju potrebnu podršku i ohrabrenje sistema socijalne zaštite, kako bi se zaposlenim roditeljima omogućilo da usklade porodične obaveze sa profesionalnim odgovornostima. Član 23 Neplaćeni rad žena i muškaraca ocenjuje se kao doprinos razvoju porodice i društva u slučajevima kada se on/ona: a) brine o dobrobiti porodice; b) brine o deci; c) brine o drugim članovima porodice ...
Relevantno za potencijalno promovisanje aktivnog očinstva	Član 7 Kako bi se obezbedila ravnopravnost polova i eliminisala diskriminacija na osnovu pola, relevantne državne institucije su posvećene: osiguravanju praktične primene principa ravnopravnosti polova, osiguravanju prevencije bilo koje vrste diskriminacije na osnovu pola; osiguravanju promene ili ukidanja svih pravnih akata, običaja ili praksi koji predstavljaju diskriminaciju na osnovu pola; preduzimanju svih odgovarajućih mera za stvaranje potrebnih i zakonski objektivnih ustanova sa ciljem da se obezbede jednake šanse i pristup za oba pola; osiguravanju efikasne zaštite za oba pola od diskriminatornih aktivnosti kroz javne institucije i državne sudove. Član 8 Posebne mere radi otklanjanja nejednakosti ne smatraju se diskriminacijom.

Pravo na roditeljsko odsustvo

HRVATSKA²⁸	Porodiljsko odsustvo: 45 dana pre dana očekivanog porođaja do navršenih šest meseci života deteta (Član 12) Obavezno porodiljsko odsustvo: 28 dana pre dana očekivanog porođaja te 42 dana nakon rođenja deteta (Član 12) Porodiljsko odsustvo za oca: Nakon isteka obaveznog porodiljskog odsustva, ako se roditelji tako dogovore, pravo na porodiljsko odsustvo može koristiti otac deteta (Član 12) Roditeljsko odsustvo (za oba roditelja, do osme godine života deteta): šest meseci - 3 po roditelju (Član 13, 14) Za rođene blizance, treće i svako sedeće dete: 30 meseci - 15 po roditelju (Član 14) Afirmativne akcione mere: Ako otac koristi roditeljsko odsustvo tokom najmanje 3 meseca, odsustvo se produžava za dodatna 2 meseca (Član 14) Roditeljsko odsustvo: Ako jedan od roditelja umre, ili ako je iz bilo kojeg drugog opravdanog razloga sprečen da se brine o detetu, pravo korišćenja prenosi se na drugog roditelja (Član 18) Zaposleni ili samozaposleni roditelji: Ima pravo nakon navršenih 6 meseci života deteta koristiti rad sa pola radnog vremena u onolikom trajanju u kolikom je to pravo koristio do navršenih 6 meseci života deteta (Član 15) Dete kojem je potrebna pojačana nega – jedan roditelj: Po iskorišćenju roditeljskog odsustva, jedan od zaposlenih roditelja ili samozaposlenih roditelja ima pravo na rad sa pola punog radnog vremena do navršene treće godine detetovog života (Član 16) Usvojioци: 6 meseci za dete do 18 godina života (Član 36)
BOSNA I HERCEGOVINA FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE²⁹ REPUBLIKA SRPSKA³⁰	Plaćeno odsustvo za rođenje deteta: Sedam radnih dana (Član 53) Porodiljsko odsustvo: 28 dana pre porođaja do jedne godine (Član 62) Obavezno porodiljsko odsustvo: 42 dana nakon porođaja (Član 62) Roditeljsko odsustvo: Nakon isteka obaveznog porodiljskog odsustva, ako se roditelji tako dogovore, pravo na roditeljsko odsustvo može koristiti otac deteta (Član 62) Porodiljsko odsustvo za oca: Ako je majka deteta umrla ili napustila dete, ili iz drugih opravdanih razloga nije u stanju da se brine o svom detetu, prava su ista kao i za majku (Član 62) Briga o detetu – majka: Nakon isteka porodiljskog odsustva, pravo na jednu polovinu punog radnog vremena dok dete ne navrší dve godine života (Član 63) Briga o detetu – otac: Ista prava ako majka za to vreme radi puno radno vreme (Član 63) Dete kojem je potrebna pojačana njega – jedan roditelj: Nakon što dete navrší jednu godinu života, pravo da radi polovinu punog radnog vremena dok dete ne navrší tri godine života (Član 64) Dete s teškim smetnjama u razvoju – jedan roditelj (jedan / oba roditelja zaposlena): Pravo na rad pedeset posto punog radnog vremena (Član 69) Usvojioц ili hranitelj: Isto kao i majka (Član 70) Plaćeno odsustvo za rođenje deteta: Tri radna dana (Član 60) Porodiljsko odsustvo: 28 dana pre dana porođaja do jedne godine (Član 73) Za blizance, svako treće i naredno dete – u trajanju 18 meseci neprekidno (Član 73) Obavezno porodiljsko odsustvo: 60 dana od dana porođaja. U ovom slučaju, dodatnih 60 minuta odsustva s rada za vreme radnog vremena, radi dojenja deteta (Član 74) Roditeljsko odsustvo / usvojilac: Ako majka deteta umre ili napusti dete, ili iz drugih opravdanih razloga nije u stanju da brine o detetu i da ga neguje, prava su ista kao i za majku (Član 75) Dete kojem je potrebna pojačana nega – jedan roditelj: Nakon isteka porodiljskog odsustva, jedan od zaposlenih roditelja ima pravo da radi sa polovinom punog radnog vremena za vreme dok dete ne navrší dve godine života (Član 76) Dete s teškim smetnjama u razvoju – jedan roditelj: Pravo na rad s polovinom punog radnog vremena (Član 77) Usvojioц ili hranitelj: Isto kao i majka (Član 70) Plaćena naknada/žena: U visini prosečne plate koju je ostvarila u toku poslednjih šest meseci pre otpočinjanja porodiljskog odsustva (Član 78)

Plaćeno odsustvo za rođenje deteta: Sedam radnih dana (Član 77)

Porodiljsko odsustvo i briga o detetu: 45 dana pre dana porođaja do 365 dana (Član 94)

Za treće i svako naredno novorođenče - do dve godine ukupno (Član 94a)

Obavezno porodiljsko odsustvo: 28 dana pre porođaja do navršena 3 meseca života deteta (Član 94)

Briga o detetu - majka: Od dana početka porodiljskog odsustva do isteka 365 dana (Član 94)

Roditeljsko odsustvo: Nakon isteka obaveznog porodiljskog odsustva, pravo da brine o detetu (Član 94)

Roditeljsko odsustvo: Ako majka deteta umre ili napusti dete, ili iz drugih opravdanih razloga nije u stanju da brine o detetu da ga neguje, prava su ista kao i za majku (Član 94)

Dete sa smetnjama u razvoju - jedan roditelj: Po isteku porodiljskog odsustva i odsustva za brigu o detetu, pravo da odsustvuje sa posla ili da radi polovinu punog radnog vremena, najviše dok dete ne navrší pet godina života (Član 96)

Usvoioč/hranitelj/staratelj: Pravo da bude odsutan sa posla tokom osam uzastopnih meseci, od dana kada je dete smešteno u hraniteljsku i/ili starateljsku porodicu, a najviše dok dete ne navrší pet godina života (Član 97)

Kada je dete smešteno u hraniteljsku i/ili starateljsku porodicu pre navršena tri meseca života, pravo da bude odsutan dok dete ne navrší 11 meseci života (Član 97)

Plaćeno odsustvo za rođenje ili usvajanje deteta: Dva radna dana (Član 50)

Neplaćeno odsustvo za rođenje ili usvajanje deteta: Dve nedelje u bilo koje vreme pre nego što dete navrší tri godine života (Član 50)

Porodiljsko odsustvo: 45 dana do 12 meseci (prvih 6 meseci - kompenzacija je 70% od osnovne plate, sledeća 3 meseca - kompenzacija je 50% od prosečne plate, poslednja 3 meseca - neplaćena) (Član 49)

Obavezno porodiljsko odsustvo: 28 dana pre očekivanog porođaja do 6 meseci (Član 49)

Roditeljsko odsustvo: Nakon isteka obaveznog porodiljskog odsustva, ako se roditelj tako dogovore, pravo na porodiljsko odsustvo može da koristi otac deteta (Član 49)

Porodiljsko odsustvo: Ako majka deteta umre ili napusti dete, ili iz drugih opravdanih razloga nije u stanju da brine o detetu i da ga neguje, prava su ista kao i za majku (Član 49, 50)

Dete kojem je potrebna pojačana njega - jedan roditelj: Nakon isteka porodiljskog odsustva, pravo da radi polovinu punog radnog vremena dok dete ne navrší dve godine života (Član 52)

28 - Zakon o roditeljskim potporama, NN 85/08,110/08,34/11,54/13,152/14.

29 - "Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine" broj 62/15.

30 - "Službeni glasnik Republika Srpske", broj 38/00.

31 - "Službeni glasnik Republike Srbije", broj 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013 i 75/2014.

32 - Zakon br. 03/L-212 o radu, <http://www.assembly-kosova.org/common/docs/ligjet/2010-212-eng.pdf>.

*Rezolucija 12/44

Porodiljsko odsustvo za muške zaposlenike u državnoj upravi: 3 dana³⁴

Porodiljsko odsustvo: 35 dana pre rođenja deteta do 365 dana (Član 27, Zakon o socijalnom osiguranju)

Za više od jednog deteta: 60 dana pre rođenja deteta, do 390 dana (Član 27, Zakon o socijalnom osiguranju)

Obavezno porodiljsko odsustvo: 35 dana pre rođenja deteta i 42 dana nakon rođenja deteta (Član 104, Zakon o radu)

Za više od jednog deteta: 60 dana pre rođenja deteta i 42 dana nakon rođenja deteta (Član 104, Zakon o radu)

Majka usvojiteljka: Kada se usvoji dete do jedne godine života, pravo na materinski dodatak počevši od dana usvajanja, ali ne pre 42. dana od porođaja, uz maksimalno 330 dana od dana rođenja deteta.

Minimalni period ovog dodatka je 28 dana (Član 27)

Novčana podrška za rođenje deteta - jedan roditelj (majke imaju prioritet): Novčana podrška za rođenje deteta će biti paušalni iznos koji je jednak 50% od minimalne mesečne plate, pod uslovom da je jedan od roditelja plaćao doprinose u trajanju od godinu dana pre rođenja deteta (Član 29)

33 - Zakon br. 7961 o radu; Zakon br. 7703 o socijalnom osiguranju; Odluka Saveta ministra br. 511 o "Radnom vremenu i odsustvu u javnoj upravi".

34 - Prema Odluci Saveta ministra br. 511 od 24. oktobra 2002. godine o "Radnom vremenu i odsustvu u javnoj upravi"

SUPER
TATA

SUPER
TATA

Prakse očinstva na Zapadnom Balkanu

Učešće muškaraca u brizi o deci i kućnim poslovima >

"Iako briga o deci i učešće u kućnim poslovima nije deo tradicionalne muške rodne uloge, postoje indikacije da muškarci danas, više nego u prošlosti, učestvuju u ovim aktivnostima. Pitanje podele poslova u domaćinstvu i briga o deci su povezani sa velikim društvenim promenama koje su se desile tokom prošlog veka, kao što je učešće žena na tržištu rada. Zbog toga se može očekivati da će, s obzirom da su žene zaposlene, muškarci više vremena provoditi radeći kućne poslove, međutim, promene u sferi plaćenog rada su bile mnogo radikalnije od onih kod kuće."³⁵ S jedne strane, brojne studije koje su rađene 1960-ih o raspodeli rada i slobodnog vremena kod kuće su pokazale da se stvari, u stvari, menjaju. S druge strane, privatnu sferu još uvek karakteriše ogromna rodna neravnoteža, posebno kada je reč o brizi o deci i kućnim poslovima; a asimetrična podela rada u domaćinstvu i dalje smanjuje konkurentnost žena na tržištu rada i reprodukuje transgeneracijsku nejednakost. Iako je ova činjenica opšte poznata, još uvek nema odgovarajućih programa i politika koje promovišu veću uključenost muškaraca u bri-

gu o deci i kućnim poslovima. Takođe, u celom regionu Zapadnog Balkana i dalje se kontinuirano prikupljaju sveobuhvatni dokazi o specifičnim praksama i trendovima u ovoj oblasti. Osim toga, naše zajednice nemaju u potpunosti dokaze o uticaju većeg uključivanja muškaraca u brigu o deci i za dobrobit dece, što bi moglo da posluži kao dobra polazna osnova za aktivno zagovaranje kreiranja politika i uvođenja posebnih mera za unapređenje očinstva.

Primer dobre prakse i jedan od najsveobuhvatnijih napora na polju prikupljanja podataka koji bi mogli da posluže kao relevantna polazna osnova za razvoj odgovarajućih politika i projekata je Međunarodno istraživanje o muškarcima i rodnoj ravnopravnosti (IMAGES - International Men and Gender Equality Survey), koje je sastavni deo projekta Muškarci i rodna ravnopravnost koje je koordinisala organizacija Promundo³⁶ u saradnji sa drugim partnerima i koji je implementiran u periodu od 2009-2010 u Brazilu, Čileu, Hrvatskoj, Indiji, Meksiku i Ruandi. Pored toga, Care International Balkan je podržao i Institut Perpetuum

35 - Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje. (2010). Projekt Muškarci i politika rodne ravnopravnosti

36 - <http://promundoglobal.org/programs/international-men-and-gender-equality-survey-images/>

Mobile - Centar za razvoj mladih i zajednice i Centar za edukaciju, savjetovanje i istraživanje (CESI) u Hrvatskoj da sprovedu ovo istraživanje u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj. Ovo istraživanje domaćinstava o stavovima i praksama muškaraca i percepciji žena o praksama muškaraca uključuje širok spektar tema vezanih za rodnu ravnopravnost i, posebno, za očinstvo i prakse obavljanja kućnih poslova³⁷.

Na osnovu rezultata IMAGES istraživanja sprovedenog u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, još uvek je vrlo očigledna neravnoteža u podeli rada a muškarci čak otvoreno navode nedostatak njihovog angažmana (pri čemu su istovremeno zadovoljni sa tim - "oko 95% muškaraca u Bosni i Hercegovini su zadovoljni sa podelom rada"³⁸):

Navodi muškaraca o učešću u kućnim poslovima	Pranje odeće	Popravke u kući	Kupovina hrane	Čišćenje toaleta	Priprema-nje hrane	Plaćanje računa
Bosna i Hercegovina	21,6	94,6	72,8	35,7	31	83
Hrvatska	17	96	74	27	39	76

Iako posredno, na osnovu vrste navedenih aktivnosti i izveštaja o uključenosti muškaraca, može se uočiti da su muškarci još uvek više uključeni u tradicionalno muškim aktivnostima – na otvorenom i u poslovima koji se rede ponavljaju; i da je prosečno vreme po danu provedeno u aktivnostima u domaćinstvu manje nego kod žena, iako je većina njih (61%) navela da rade jednako ili više od žena.

Istovremeno, 80% muškaraca u Bosni i Hercegovini i 92% muškaraca u Hrvatskoj je navelo da su (barem jednom) pratili svoje partnerke za vreme prenatalnog pregleda, ali samo 7%

muškaraca u Bosni i Hercegovini i 17% muškaraca u Hrvatskoj su bili prisutni u porodilištima tokom porođaja dece. Imajući u vidu da ovo direktno zavisi od opšte politike i politike bolnice, između ostalog, prisutnost u porodilištima bi trebala da bude jedna od važnih tema za kreiranje politika i napore aktivista u budućnosti. Iako je i dalje nerazvijena, praksa korišćenja roditeljskog odsustva, bi takođe mogla da posluži kao argument za afirmativne mere koje vode ka unapređenju rodne ravnopravnosti i aktivnijem očinstvu. Naime, 20% muškaraca u Bosni i Hercegovini, i gotovo 40% muškaraca u Hrvatskoj su koristili svoje pravo na plaćeno

37 · Podaci iz ovog poglavlja su detaljno predstavljani u: *Muškarci i rodni odnosi u Bosni i Hercegovini*: <http://menengage.org/wp-content/uploads/2014/06/IMAGES-Bosnia1.pdf>; i *Razvoj*

muškaraca: Početni rezultati iz Međunarodnog istraživanja o muškarcima i rodnoj ravnopravnosti: <http://www.icrw.org/publications/evolving-men>. 38 · Ibid.

roditeljsko odsustvo za vreme rođenja njihovog poslednjeg deteta. U tom smislu, pozitivni efekti implementacije Zakona o roditeljskim potporama u Hrvatskoj tek treba da se vide.

Kada je reč o brizi o deci ispod 5 (Bosna i Hercegovina) i 4 (Hrvatska) godine starosti, muškarci u Hrvatskoj su mnogo više uključeni u brigu o deci, a i muškarci u Bosni i Hercegovini i muškarci u Hrvatskoj su više posvećeni igranju sa decom u odnosu na pripremanje hrane za njih:

Navodi muškaraca o brizi o deci ispod 5/4 godine starosti	Bosna i Hercegovina	Hrvatska
Igra se sa detetom	68,6	76
Priprema hranu za dete	21,4	45
Menja pelene detetu	31,0	52

Da bi shvatili da li situacija u Srbiji prati trendove navedene u Bosni i Hercegovini i Hrvatskoj, za potrebe ovog pregleda, organizovali smo jednu fokus grupu sa aktivnim, angažovanim očevima. Generalno, pregled glavnih nalaza pokazuje da je prepoznata dinamika takođe prisutna i u Srbiji. Naime, ako idemo dublje u analizu glavnih inputa prikupljenih tokom razgovora, napred navedeno bi moglo biti važno za dalje istraživanje trenutne situacije.

Svi ispitanici su pokazali posvećenost roditeljstvu kao i značaj koji uloga oca igra u njihovom životu – važan deo vlastitog identiteta. U skladu sa tim, oni doživljavaju kao jednako važan i partnerski odnos, koji smatraju kao osnovu uspešnog roditeljstva. Oni vide svoje partnere kao ravnopravne, kolege u svim sferama života, uključujući roditeljstvo. Oni doživljavaju rodnu ravnopravnost kao važnu vrednost, lično uverenje, koja je uključena u svakodnevni život i odgajanje dece. Pored toga, oni su jasno naglasili neslaganje (čak i gađenje) sa preovlađujućim konceptima u društvu, koji predstavljaju muškarce kao dominantne u odnosu na žene, nazivaju ih "primitivnim, konzervativnim, sta-

romodnim obrascima, koji ne mogu preživeti izazove modernog života". Osim toga, prema njihovom mišljenju, rodna ravnopravnost je praktičan rezultat izazova sa kojima smo svi suočeni u ostvarivanju određenog nivoa kvaliteta života. Teško je upravljati kvalitetom života, ako majka ostaje kod kuće, nezaposlena. S druge strane, ako je ona zaposlena, to znači da je potrebno svakodnevno deliti dužnosti među partnerima i da oni ravnopravno učestvuju u donošenju odluka u porodici. Kvalitetno i odgovorno roditeljstvo počiva na pretpostavci rodne ravnopravnosti. Analizirajući nivo kompatibilnosti partnera, očigledno je da svi pokazuju slaganje u vezi presudnih, prioritarnih životnih pitanja, percepcije sveta, uključujući i deljenje istog sistema vrednosti. Međutim, oni ipak prepoznaju neke slične nekompatibilnosti, kao što je stil u komunikaciji sa spoljnim svetom – u druženju, ili razlika u komunikaciji sa decom, kao i na nivou praktičnosti i efikasnosti u rešavanju određenih svakodnevni problema. Određeni stereotipi mogu se uočiti u navođenju opštih neslaganja.

U pogledu roditeljstva, neki od ispitanika su naveli razlike između njih i njihovih partnerki – maj-

ki, u načinu na koji komuniciraju sa detetom u situacijama rešavanja problema. Dok oni pokušavaju da promovišu praktičan, efikasan pristup u rešavanju problema, uz poštovanje ograničenja u datoj situaciji, majka nastoji da razvije odnose zasnovane na emocionalnim modelima prekomerne brige o detetu. Ova rasprava nas je dovela do pitanja percepcije deteta o ulozi oca u odnosu na ulogu majke, a posebno kod one dece koja su odrasla u porodicama koje promovišu ravnopravno roditeljstvo, zasnovano na podeli odgovornosti. Stiće se utisak da se neki očevi, na kraju, bez obzira na njihov angažman, ne osećaju ravnopravni sa majkama u pogledu mogućnosti da se uključe u roditeljstvo na istom nivou - "kada je dete bolesno on/ona želi majku da odvede njega/nju i da ga/je smiri". Ova tema zahteva da se dalje ispituje u budućnosti.

Diskusija o podeli rada i brige o deci među partnerima pruža mogućnost za dobijanje boljeg uvida u aktuelne trendove. Iako su svi ispitanici rekli da oni "dele poslove u zavisnosti od potreba/okolnosti", postoje neki trendovi slični gore navedenim rezultatima iz Bosne i Hercegovine i Hrvatske. Svi oni obavljaju svaki pojedinačni posao s vremena na vreme (u zavisnosti od okolnosti). Međutim, obično se obaveze u domaćinstvu/kućni poslovi dele između partnera. Jedan deo naših ispitanika češće preuzima ulogu "dečaka za obavljanje spoljnih poslova", tj. vožnje, kupovine stvari, čišćenja dvorišta ili obavljanja popravki u kući. Međutim, gotovo svi su naveli neke od "njihovih uobičajenih obaveza", kao što su – kuvanje, pranje odeće i posuđa, i čišćenje kuće. Ipak, čini se da oni imaju mogućnost da izaberu koje od "omiljenih" poslova će da rade. Međutim, u drugim aspektima tj. obrazovanju i zdravstvenoj zaštiti, čini se da su očevi ravnopravniji sa majkama u podeli poslova, da su motivisani i uključeni. Isto je i sa njihovom uključenošću u emocionalni i socijalni razvoj deteta – posebno u razvoj socijalnih veština, koje su svi ispitanici naveli kao važne aspekte koji za-

htevaju ravnopravnu uključenost majke i oca. Drugo važno zapažanje je da, kada je u pitanju razvoj socijalnih veština – odnos sa vršnjacima i autoritetima, svi oni su izjavili da primenjuju demokratske obrasce u razgovoru i donošenju odluka o važnim dešavanjima i izazovnim situacijama – porodični sastanci/diskusije, itd. Važno je primetiti da se pokazalo da je roditeljstvo zasnovano na ravnopravnoj podeli odgovornosti veoma povezano sa razvojem ravnopravnih, partnerskih odnosa među decom i roditeljima – promovisanje i poštovanje dostojanstva i prava deteta, kao i njegovu odgovornost i samostalnost. Sve ovo je ocenjeno veoma visoko od strane većine ispitanika koji su izjavili da bi njihov lični uspeh u roditeljstvu bio da pomognu svojoj deci da odrastu u samostalne, samouverene i odgovorne članove društva.

Vratimo li se na razumevanje roditeljstva i ulogu očeva u društvu u Srbiji, ispitanici smatraju da oni ne predstavljaju većinu. Iako oni smatraju da je društvo u Srbiji napredovalo na putu prihvatanja rodne ravnopravnosti, oni su prepoznali da su tradicionalni stereotipi o muškarcima i ženama, posebno kada je reč o porodičnim pitanjima, još uvek prisutni i da ih promoviše bučna grupa ljudi koja sebe doživljava kao većinu. Međutim, oni nemaju veze sa ovom grupom, niti smatraju da ti ljudi ikada mogu biti promenjeni, bez obzira na napore bilo koje politike ili programa, koji mogu biti razvijeni u tom cilju. Važno je spomenuti da oni pokazuju značajan nivo animoziteta, čak i neprijateljstvo prema tim grupama u društvu. Važno je uzeti u obzir njihov negativan stav prema tim ciljevima ako i kad programi intervencije budu bili kreirani (tj. programi u kojima aktivni i angažovani očevi služe kao uzori, koji aktivno promovišu drugačiji pristup očinstvu među staromodnim, tradicionalno orijentisanim muškarcima).

Oni smatraju da je pravni okvir dovoljno pravedan u smislu prepoznavanja i garantovanja

rodne ravnopravnosti, iako nemaju posebno znanje o ovim pitanjima – oni su informisani o određenim merama, odnosno mogućnostima za očeve da uzmu odsustvo, ili da budu prisutni u bolnici za vreme porođaja ili u slučaju bolesti deteta. Oni prepoznaju određene probleme u sprovođenju tih mera, što je generalno problem u Srbiji, kao što su prepoznali da su žene još uvek ranjivije od muškaraca u pogledu prava iz radnog odnosa, što zahteva uvođenje jačih zaštitih mera u ovom pogledu. Kulturološki obrasci i nedostatak motivacije muškaraca da shvate lepotu angažovanog roditeljstva se doživljavaju kao glavne prepreke u pridobijanju većeg broja odgovornih roditelja. Prema njihovom mišljenju, ukoliko želimo da ostvarimo neke promene u tom pogledu, programi intervencije bi trebalo da se fokusiraju na decu i mlade što je to ranije moguće. Da bi se ovo ostvarilo potrebno je da se desi smena generacija, kao što je to bio slučaj u životu naših ispitanika, koji su prijavili da su u potpunosti/ili značajno drugačiji roditelji nego što su njihovi roditelji bili, zbog različitih razumevanja i očekivanja od partnerstva i porodičnih odnosa.

**SUPER
TATA**

Ključne preporuke

Ključne preporuke su razvijene tokom regionalne konferencije **"Očinstvo i ravnopravno angažovanje očeva u roditeljstvu na Balkanu: praksa, politike i istraživanja"** koja je održana u novembru 2015. godine, u organizaciji CARE International Balkan. Više od 80 kreatora/ki politika, istraživača/čica i predstavnika/ca civilnog društva učestvovali su u tom procesu. Na osnovu povratnih informacija prikupljenih od učesnika i učesnica konferencije, formulisane su konkretne preporuke za poboljšanja politika, istraživanja i praksi, kako sledi:

Opšte preporuke

- Uspostaviti sveobuhvatan i funkcionalan sistem koji vidi muškarce kao partnere u promovisanju rodne ravnopravnosti i smatra muškarce aktivnim subjektima u ostvarivanju rodne ravnopravnosti na svim nivoima
- Ugraditi pitanja rodno ravnopravnog roditeljstva i aktivnog očinstva kao prioritetna u postojeće politike i razviti nove politike, zakonske odredbe, programe i usluge u ovoj oblasti u skladu sa Konvencijom o ukidanju svih oblika diskriminacije žena i Konvencijom o pravima deteta, a naročito sa principima rodne ravnopravnosti i najboljeg interesa deteta, koristeći pristup životnog ciklusa i pristup u skladu sa godinama³⁹
- Uspostaviti efikasan sistem prikupljanja podataka i sveobuhvatne statistike o rodnim aspektima aktivnog očinstva i jednakog uključivanja muškaraca u domaćinstvu/neplaćenom radu

- Kreirati operativne mehanizme za međusektorsku saradnju u cilju efikasnog promovisanja, zagovaranja, praćenja i analize postojećih mera i programa.

Saradnja između civilnog društva i vladinih institucija

- Kreirati zajedničko razumevanje u sektoru civilnog društva o potrebi za aktivno uključivanje muškaraca u sve aktivnosti vezane za rodnu ravnopravnost (iz okvira rodne pravde)
- Uspostaviti dugoročnu saradnju sa svim relevantnim institucijama i organizacijama, a posebno sa nezavisnim institucijama, obrazovnim i zdravstvenim ustanovama, centrima za socijalni rad i drugim ustanovama za socijalnu zaštitu, agencijama za zapošljavanje i udruženjima poslodavaca, udruženjima roditelja, sindikatima, organizacijama žena, itd.
- Konkretno ciljati i uspostaviti saradnju sa organizacijama koje okupljaju marginalizovane grupe (LGBTIQ, manjinske etničke zajednice, itd).

Istraživanje, praćenje i javno zagovaranje

- Mapirati postojeće resurse koje treba iskoristiti u promovisanju aktivnog i nenasilnog očinstva na državnom i regionalnom nivou, uključujući organizacije, metodologije i alate, itd.
- Sprovesti sveobuhvatnu analizu politika, kako bi se formulisali adekvatni predlozi politika
- Kontinuirano implementirati procene potre-

ba i opsežno istraživanje o uključenosti muškaraca u brigu o deci i neplaćeni rad

- Razviti održive participativne mehanizme za kontinuirano praćenje implementacije politika i konkretnih mera i praksi, uključujući i institut starateljstva i druge aspekte roditeljskih prava
- Sprovesti analizu troškova i koristi rodni nejednakosti i njenih konkretnih aspekata da posluži kao jedan od najefikasnijih alata javnog zagovaranja
- Sprovesti aktivnosti javnog zagovaranja čiji je cilj:
 1. institucionalizacija pitanja aktivnog i nenasilnog očinstva i njegova ugradnja kroz postojeće politike i zakonodavni okvir
 2. unapređenje postojeće politike i zakonodavne prakse, a posebno one koja se tiče plaćenog porodijskog odsustva
 3. podsticanje implementacije propisa o ravnopravnosti

Razvoj kapaciteta i angažovanje muškaraca

- Kreirati obrazovne programe i metodologije i organizovati i sprovesti treninge za stručnjake/inje iz relevantnih institucija i organizacija u cilju izgradnje njihovih kapaciteta za adekvatno proaktivno angažovanje u promovisanju aktivnog očinstva i većeg učešća muškaraca u kućnim poslovima
- Kreirati i implementirati offline i online programe i usluge za očeve
- Kreirati okvir za stalnu aktivaciju i motivaciju muškaraca za njihovo puno učešće u ostva-

rivanju rodne ravnopravnosti, uključujući i aktivno roditeljstvo i uključenost u kućne poslove kroz organizovanje grupa za podršku očevima i primenu visoko participativnog pristupa

- Sprovesti aktivnosti izgradnje kapaciteta sa zainteresovanim očevima u saradnji sa zdravstvenim ustanovama (posebno ginekolozima), porodičnim savetovalištima, itd.
- Integrisati koncepte rodne ravnopravnosti i aktivne uključenosti muškaraca u ostvarivanju rodne ravnopravnosti, kao i specifične aspekte aktivnog očinstva u nastavne planove i programe na svim nivoima

Promovisanje i kampanja rodno ravnopravnog očinstva

- Kreirati širok front podrške za pitanje aktivnog i nenasilnog očinstva i sprovesti kontinuiranu promociju ovog pitanja, što bi trebalo da uključi lokalne, državne i regionalne medije i predstavnike relevantnih institucija i organizacija, kao i istaknute javne ličnosti.
- Sprovesti regionalne i državne kampanje "od dna prema vrhu" (grass roots) i "od vrha prema dnu" (grass tops) o rodnoj ravnopravnosti i aktivnom i nenasilnom očinstvu.

39 · Duban, E. (2011). Mending Inequalities: Men and Gender Equality in the OSCE Region. OSCE: Vienna. (Prevazilaženje neravnopravnosti: Muškarci i rodna ravnopravnost u regionu OSCE-a. OSCE: Beč)

Putovanje ka tome da postanem angažovani tata

Moje porodično poreklo i kako je to uticalo na ovo putovanje

Odrastao sam u velikoj porodici u neformalnom romskom naselju kao jedno od šestoro dece. Moja porodica nije bila nimalo drugačija od ostalih u našoj zajednici. Mi – moja tri brata i dve sestre – bili smo suočeni sa siromaštvom i nesigurnošću još od ranog detinjstva. Moji roditelji su bili nezaposleni i neobrazovani. Moj otac je radio kao nadničar, s vremena na vreme, dok je moja majka prosila po selima u blizini našeg naselja, pokušavajući na taj način da prikupe novac za naše svakodnevne potrebe. Nemam puno dobrih uspomena iz tog perioda. Kao i u drugim romskim porodicama u našoj zajednici, briga o svakodnevним kućnim poslovima bila je jasno definisana i podeljena između muškaraca i žena – majke su same brinule o nama deci i o kući, dok su očevi bili van kuće gotovo celi dan pokušavajući da zarade za porodicu. Ja ne mogu reći mnogo o odnosu mojih roditelja, isto kao i u drugim kućama – pomalo od svega – alkohol, svađe, itd. Verujem da je naše obrazovanje bilo najveći izazov za nas, jer su oba moja roditelja bili neobrazovani, što znači da oni nisu bili u stanju da nam pomognu ili da nas motivišu. Ipak, uspeo sam da završim srednju školu i zapravo, imam neke lepe uspomene vezane za svoje obrazovanje i porodične odnose, posebno kada je reč o mojoj mami. Pošto je bila nepismena, želeo sam da je naučim kako da čita i piše. Učio sam je svemu što sam učio u školi. Ne bih rekao da sam bio vrlo uspešan nastavnik u to vreme, ali sati koje smo proveli zajedno bili su dragoceni i za mene i za nju. Takođe, razvio sam blizak odnos sa svojim ocem, kasnije, kada sam odrastao. Voleo sam da razgovaram sa njim i da se posavetujem sa njim u vezi važnih odluka koje sam morao da donesem.

Partnerstva – moja partnerka i ja

Želeo sam da uradim sve drugačije u svom životu od onoga što sam mogao da vidim oko sebe u svojoj zajednici i u svojoj porodici. U našoj kulturi, žene se udaju vrlo mlade, nezrele i nepripremljene za brak, za partnerski odnos i roditeljstvo. Hteo sam da nađem srodnu dušu i da izgradim zrelo partnerstvo zasnovano na ljubavi, uzajamnom poštovanju i ravnopravnosti. I uspeo sam! Moja supruga i ja smo zaposleni, i pored naših redovnih poslova aktivni smo u različitim nevladinim organizacijama koje razvijaju programe društvene inkluzije, potpuno drugačiji od naših roditelja. Moja supruga i ja smo razvili odnos koji je

stabilan, uzajamno zavisian i u kome pružamo podršku jednom drugom. Naša svakodnevna praksa je da razgovaramo o svemu – pitanjima koja se odnose na porodicu, dom, lične stvari i posao. S obzirom da i ona potiče iz romske zajednice, ona je moja srodna duša koja deli moju strast i misiju da se borimo za Rome kako bi postigli bolji kvalitet života, posebno za decu i žene. Uzajamno poštovanje, razumevanje i podrška, čak i onda kada drugačije doživljavamo ili vidimo stvari, su najvažniji simboli našeg odnosa.

Trenutak kada sam postao otac – kako je ovo iskustvo promenilo mene, moju partnerku, naš život

Za mene, očinstvo predstavlja važan lični zadatak i izazov. Otkako sam bio dete sanjao sam o tome da izgradim drugačiju porodicu nego što je moja, u kojoj bi partnerski odnosi i odnosi sa decom bili ispunjeni ljubavlju, pažnjom i brigom – svime onim što sam propustio da vidim oko sebe dok sam bio dete. Danas, ja sam otac šestoro dece – troje sopstvene i troje o kojima se brinemo kao hranitelji. Nas oboje, moja supruga i ja, smo želeli da imamo ne samo našu biološku decu, već takođe i da pomognemo drugoj deci iz romskog naselja da dobiju priliku da imaju drugačiji život. Moram reći da je moja supruga bila odlučnija da postane hranitelj od mene. Iako radim kao romski asistent u školi, imao sam neke sumnje u vezi toga da li ćemo uspeti u tome. To je bila jedna od najvažnijih odluka u našim životima, i danas usudujem se da kažem da smo uspeli da izgradimo veliku sretnu porodicu, ispunjenu podrškom, brigom i ljubavlju. Ponosan sam na to!

Razvili smo potpuno drugačiji način života u odnosu na druge romske porodice, ali mi smatramo da je naša misija da donesemo promene oko nas, da motivišemo druge Rome da razbiju disfunkcionalne kulturološke norme ponašanja u zajednici. Ovo se veoma mnogo odnosi na rodne odnose i ulogu žena u odnosu na muškarce u deljenju svakodневnih kućnih poslova. U skladu sa tim, pokušao sam da ravnopravno delim sve odgovornosti sa svojom suprugom. Mi svakodnevno pravimo planove u zavisnosti od naših aktivnosti i aktivnosti dece. To se odnosi na sve teme i situacije, kada govorimo o obavezama u kući ili obavezama koje se odnose na brigu o deci (izgled, zdravlje, itd). Dakle, nas oboje obavljamo sve vrste poslova u kući. Svesni smo da smo uzor našoj deci, tako da je izuzetno važno da pokažemo našoj deci da ne postoji razlika između muškaraca i žena u tom pogledu. Budući da imamo šestoro dece – jednak broj dečaka i devojčica, mi ih takođe uključujemo u te poslove. Na taj način, svako ima svoje obaveze, stvari koje treba da uradi. Na primer, imamo porodične sastanke petkom, na kojima razmenjujemo novosti, razgovaramo o problemima, ali takođe pravimo dogovore i planove koji se odnose na obaveze u kući. Kao velika porodica sa velikom kućom ne bi bilo moguće sve to postići na bilo koji drugi način. Međutim, mi takođe pokušavamo da poštujemo određene individualne preferencije prema određenim obavezama. Na primer, ja mnogo volim da kuvam i usudujem se reći da sam dobar u tome, dok je moja žena manje zainteresovana za kuvanje. Deca vole kako ja kuvam, što me čini jako zadovoljnim.

Kada govorimo o drugim obavezama koje se odnose na brigu o deci, i njih takođe jednako delimo. Ne mogu se setiti nijedne situacije kada je bilo koje od naše dece bilo bolesno a da ga/je nismo zajedno odveli kod doktora. Oboje smo se brinuli za njih dok su bili mali – menjanje pelena, ili kupanje, stavljanje na spavanje, pripremanje hrane za njih. Ako bih pravio poređenje između moje uloge i pristupa kao oca i moje supruge prema potrebama dece, rekao bih da postoji različit način deljenja naše naklonosti. Moja supruga je više emocionalna, dok sam ja taj koji je jak i pruža oslonac, ulivam poverenje i osećaj sigurnosti deci i njoj. Takođe, važno je reći da se u nekim situacijama deca obraćaju meni ili mojoj supruzi, u zavisnosti od nekih konkretnih problema, na primer, u periodu adolescencije, devojčicama je prijatnije da razgovaraju sa svojom mamom o nekim fizičkim promenama sa kojima se suočavaju, nego sa mnom.

Obrazovanje je jedna od onih tema u koje smo uključeni oboje. Četvoro naše dece pohađa školu, a nas dvoje aktivno učestvujemo u razmišljanju, razgovoru i planiranju njihovog obrazovanja ili rešavanju njihovih problema vezanih za školu. Kada je reč o nekim pitanjima, ja sam više uključen u pružanje podrške deci kada rade domaće zadatke, pošto sam obrazovaniji od moje supruge. Ipak, oboje prisustvujemo roditeljskim sastancima i oboje smo uključeni u Savet roditelja kao predstavnici odeljenja. Oboje pokušavamo da stalno širimo poruku koliko je obrazovanje važno za njihovu budućnost.

Druženje, razvijanje zdravih društvenih odnosa sa vršnjacima i osobama od autoriteta – predstavlja važan i izazovan zadatak za nas kao porodicu. Živimo u delu grada koji je naseljen većinom hrvatskim porodicama; u stvari, mi smo jedina romska porodica u našoj ulici. Nije lako obezbediti nesmetanu integraciju naše dece u školu, vrtić, sa ostalim vršnjacima. Nekako, za neke institucije, mi smo predstavljali prvo njihovo iskustvo sa romskom porodicom, odnosno moje dete je bilo jedino romsko dete u vrtiću. Imali smo izazove, i ponosno mogu da kažem da smo uspeli da ih rešimo na način da damo svoj doprinos pružanju podrške institucijama da izgrade svoju svest i kapacitete za uključivanje one dece koja su uglavnom marginalizovana. Međutim, to nije prijatna situacija, nije se lako sa njom nositi. To što sam ja aktivista, koji ima znanje i podršku različitih aktera/NVO sigurno predstavlja važnu podršku za mene u tim situacijama, ali najveću snagu crpim iz činjenice da u tim trenucima uz sebe imam svoju suprugu.

lako mislimo da je važno da reagujemo i da se borimo za prava marginalizovanih, jačanjem zajednica i institucija kako bi postale svesne i pristupačnije takođe pokušavamo da izgradimo kapacitete naše dece da se sami suočavaju sa problemima. Oboje smatramo da je važno pružiti podršku deci da izgrade jasne granice i da steknu osećaj vlastitog identiteta - ko su, i da preuzmu odgovornost za svoje postupke. Mi šaljemo poruke koje se odnose na podršku i koje pružaju podršku u borbi protiv zastrašivanja i fizičkih napada, kao i diskriminacije. Drago mi je što mogu da kažem da verujem da sva moja deca imaju zdrave odnose sa većinom svojih vršnjaka – imaju prijatelje, posećuju ih, kao i sa osobama od autoriteta.

SUPER TATA

Moje mesto u društvu kao angažovani tata

Iskustvo očinstva otvorilo je za mene kao osobu jednu novu perspektivu. Tako je drugačije kada ste odgovorni za druge da im pružite ljubav, brigu i mogućnosti. Biti angažovani otac koji pruža podršku i koji je u stanju da bude tu za svoju decu svo vreme, nije lak zadatak. Nije nam sve dato; to je nešto što treba da naučimo. Za romsku zajednicu, to je pitanje od posebnog značaja, jer ne postoji podrška u društvu za muškarce da budu uključeni na ovaj način u život svoje porodice. Norme i običaji su različiti, suprotno od onih koji pružaju podršku uključivanju muškaraca. Moja supruga i ja prihvatili smo ovo kao našu životnu misiju da promovišemo, motivišemo i podržavamo one Rome koji su spremni da razbiju ljušturu i da ostvare kvalitetniji život za sebe i svoju decu. Verujemo da će promena biti moguća ako uspemo da oformimo jezgro grupe onih koji su spremni da vide život na isti način kao i mi. Država, sa svojim institucijama treba da bude tu da podrži naše napore, pružanjem usluga, obrazovanja i mera koje će nam pomoći da ostvarimo ovaj cilj.

MenEngage
boys and men for gender equality

| Očevi u svetu danas |

MenCare

Adaptirani delovi iz: **Levtov R, van der Gaag N, Greene M, Kaufman M, and Barker G (2015)**. *State of the World's Fathers: Sažetak: A MenCare Advocacy Publication*. Washington, DC: Promundo, Rutgers, Save the Children, Sonke Gender Justice, and the MenEngage Alliance

Očevi u svetu danas ukratko: sažetak i preporuke

Očevi su bitni. Odnos između oca i deteta, u svim sredinama i u svim fazama života deteta, ima dubok i širok uticaj na decu koji traje ceo život, bez obzira da li je taj odnos pozitivan, negativan, ili ga nema. Učešće muškaraca kao očeva i staratelja takođe je izuzetno bitno u životu žena i ono pozitivno utiče na živote samih muškaraca.

Oko 80 posto muškaraca će postati biološki očevi u nekom trenutku svog života, a gotovo svi muškarci imaju neku vezu sa decom – kao rođaci, kao nastavnici, kao treneri, ili jednostavno kao članovi zajednice. Bilo da su biološki očevi, očuci, usvojitelji ili hranitelji, ili zakonski staratelji; bilo da su braća, ujaci, stričevi ili dede; bilo da su u vezi sa osobom istog ili suprotnog pola; i bilo da žive sa svojom decom ili ne, učešće muškaraca u svakodnevnom staranju o drugima ima veliki uticaj na živote dece, žena i muškaraca, i trajni uticaj na svet oko njih.

Velike promene na radnom mestu i u domaćinstvima dovode do promena u učešću muškaraca kao staratelja – to jest, situacija u pogledu očeva u svetu se menja. Ipak, uključenost muškaraca u staranje je suviše često bila izostavljena iz javnih politika, iz sistematskog prikupljanja podataka i istraživanja, kao i iz napora da se promoviše osnaživanje žena.

Ovaj prvi ikada izveštaj o *Očevima u svetu danas* objedinjuje ključne rezultate međunarodnih istraživanja sa primerima programa i politika koji se odnose na učešće muškaraca u staranju; u seksualnom i reproduktivnom zdravlju i pravima; u zdravlju majki, novorođenčadi i dece; u nasilju i prevenciji nasilja; i u razvoju deteta.

Izveštaj *Očevi u svetu danas* ima potencijal da neke od najuzbudljivijih i najdalekosežnijih promena koje se dešavaju u životima muškaraca i žena širom sveta istakne u očima javnosti i postavi na javni dnevni red. Ovaj korak prema uključenijem očinstvu i ravnopravnijem staranju mora biti podržan kao deo šire agende sa ciljem da ospori strukture i ideologije koje nas sve ograničavaju da se razvijamo kao punopravna ljudska bića u pravednijem i ravnopravnijem društvu.

Ključni nalazi

Uključeno očinstvo pomaže deci da napreduju.

Kako muškarci sve više učestvuju u staranju, istraživanja sve više potvrđuju da uključenost očeva utiče na decu na isti način kao i uključenost majki. Uključenost očeva je povezana sa boljim kognitivnim razvojem i uspehom u školi, boljim mentalnim zdravljem dečaka i devojčica i nižom stopom delinkvencije kod sinova. Studije u više zemalja su pokazale da je interakcija očeva važna za razvoj empatije i socijalnih veština kod sinova i kćeri.

Uključeno očinstvo omogućava ženama i devojka da ostvare svoj puni potencijal – sada i u budućim generacijama.

Globalno, žene zarađuju u proseku 24 posto manje od muškaraca, u velikoj meri zbog njihovog većeg opterećenja poslovima staranja. Učestvujući u staranju i kućnim poslovima, muškarci podržavaju učešće žena u radnoj snazi i ravnopravnost žena uopšte. Uključeno očinstvo se takođe prenosi dalje na nove generacije: dokazano je da ono doprinosi prihvatanju rodne ravnopravnosti kod dečaka i osećaju autonomije i osnaživanja kod devojčica. Istraživanja pokazuju da kćeri očeva koji jednako dele kućne poslove češće teže manje tradicionalnim i potencijalno bolje plaćenim poslovima. Podaci iz istraživanja sprovedenih u više država otkrivaju da će oni dečaci koji su videli svoje očeve uključene u kućne poslove i sami verovatno biti uključeni u kućne poslove i staranje jednog dana kada odrastu.

Uključeno očinstvo čini muškarce srećnijim i zdravijim.

Muškarci koji su na smislen način uključeni u brigu o svojoj deci navode da je taj odnos jedan od njihovih najvažnijih izvora blagostanja i sreće. Istraživanja pokazuju da oni očevi koji navode blisku, nenasilnu povezanost sa svojom decom žive duže, imaju manje problema mentalnog

ili fizičkog zdravlja, imaju manje šanse da zloupotrebljavaju droge, produktivniji su na poslu i ističu da su srećniji od očeva koji nisu naveli ovu povezanost sa svojom decom.

Uključenost muškaraca u staranje je u porastu u nekim delovima sveta, ali nigde nije jednaka uključenosti žena.

Žene danas čine 40 posto globalne zvanične radne snage, ali one su i dalje dva do deset puta više uključene u staranje i kućne poslove od muškaraca. Istraživanje o iskorišćenosti vremena pokazuje da, kako su žene preuzele veću odgovornost van kuće, posebno kao radna snaga, učešće muškaraca u poslovima staranja i kućnim poslovima najvećim delom ne prati taj trend. Studija trendova o učešću muškaraca u periodu između 1965. i 2003. godine sprovedena u preko 20 država pokazala je prosečno povećanje od šest sati nedeljno u doprinosu zaposlenih oženjenih muškaraca u kućnim poslovima i brizi o deci. Ipak, doprinos muškaraca nije prelazio 37 posto doprinosa žena u bilo kojoj od tih zemalja.

Očevi žele da provode više vremena sa svojom decom.

Mnogi očevi širom sveta kažu da žele da se više uključe u život svoje dece. Podaci iz Međunarodnog istraživanja o muškarcima i rodnoj ravnopravnosti (IMAGES) pokazuju da većina očeva (u rasponu od 61 posto u Hrvatskoj do 77 posto u Čileu) navode da bi manje radili ako bi to značilo da bi mogli da provode više vremena sa svojom decom. U Sjedinjenim Američkim Državama, jedno istraživanje je pokazalo da 46 posto očeva kaže da ne provode dovoljno vremena sa svojom decom, u odnosu na 23 posto majki.

Učešće i podrška muškaraca su hitno potrebni kako bi se osiguralo da su sva deca željena deca.

Više od 220 miliona žena nemaju pristup ili ne koriste sigurnu i efikasnu kontracepciju, što ih dovodi u nemogućnost da odlože rađanje ili da naprave vremenski razmak između trudnoća zbog čega su izložene većem riziku od smrti majke i novorođenčeta. Globalno, u 2012. godini bilo je oko 85 miliona neplaniranih trudnoća, što predstavlja 40 posto svih trudnoća. Upotreba kontraceptivnih sredstava kod žena predstavlja oko tri četvrtine od ukupne upotrebe kontraceptivnih sredstava u svetu, udeo koji se neznatno promenio u proteklih 20 godina. Potrebno je učiniti više toga da se muškarci uključe u upotrebu kontraceptivnih sredstava i donošenje odluka na načine koji podržavaju reproduktivne izbore žena, i da se osigura da su sve trudnoće željene trudnoće. Osim toga što je to pitanje rodne ravnopravnosti, studije širom sveta pokazuju da očevi imaju tendenciju da budu više uključeni u živote dece koju su planirali da imaju, uz trajne koristi za tu decu.

Uključivanje muškaraca – na način na koji to žene žele – u ranoj fazi tokom prenatalnih poseta lekaru, za vreme porođaja i odmah nakon rođenja deteta može da donese trajnu korist.

Pokazalo se da uključenost očeva pre, za vreme i nakon rođenja deteta ima pozitivne efekte na zdravlje majki, korišćenje zdravstvenih usluga za majke i novorođenčad od strane žena, i dugoročnu podršku i uključenost očeva u živote njihove dece. U zemljama sa niskim i srednjim prihodima, prisustvo muškaraca tokom prenatalnih poseta lekaru značajno varira – od samo 18 posto u Burundiju do 96 posto na Maldivima. Nedavne analize istraživanja sprovedenih u zemljama sa niskim i srednjim prihodima su pokazale da je uključenost muškaraca značajno povezana sa poboljšanim pružanjem stručne pomoći prilikom porođaja i korišćenjem postnatalne nege. U zemljama sa visokim prihodima, pokazalo se da prisustvo očeva pomaže u ohrabrivanju i pružanju podrške majkama da doje. Podrška očeva takođe utiče na odluku žena da vakcinišu svoju decu i da traže pomoć u slučaju dečijih bolesti.

Promovisanje uključenosti očeva mora uključivati napore da se prekine ciklus nasilja.

Otprilike jedna od tri žene doživljava nasilje od ruke muškog partnera u svom životu. Tri četvrtine dece u uzrastu između 2 i 14 godina u zemljama sa niskim i srednjim prihodima dožive neki oblik nasilnog disciplinovanja u kući. Ovi oblici nasilja se često zajedno dešavaju. Studije sprovedene u zemljama sa visokim prihodima ukazuju na to da između 45 i 70 posto dece čije majke doživljavaju nasilje i sami doživljavaju fizičko zlostavljanje. Istraživanja potvrđuju da se neki oblici nasilja – posebno nasilje muškaraca nad njihovim partnerkama – često prenose sa jedne generacije na drugu. Podaci iz osam zemalja su otkrili da su muškarci koji su, kao deca, svedočili da njihovu majku tuče njen muški partner bili oko dva i po puta skloniji tome da koriste nasilje nad svojim partnerkama kao odrasle osobe. U isto vreme, istraživanja pokazuju da je ravnopravna podela staranja povezana sa nižim stopama nasilja nad decom: nacionalno reprezentativno istraživanje sprovedeno u Norveškoj otkrilo je da su stope nasilja nad decom – počinjenog od strane majki i očeva – bile niže u domaćinstvima gde muškarci i žene jednako učestvuju u staranju.

Deca, žene i muškarci imaju koristi kada očevi uzmu roditeljsko odsustvo.

Dok se porodiljsko odsustvo za majke sada nudi u gotovo svim zemljama, samo 92 zemlje nude odsustvo koje mogu koristiti novi očevi; u polovini ovih zemalja odsustvo traje manje od tri nedelje. Dobro osmišljene politike odsustva, u kombinaciji sa besplatnom ili pristupačnom brigom o deci, pokazuju najveći potencijal za prebacivanje tereta brige. Odsustvo za očeve je vitalan korak ka priznavanju važnosti zajedničkog staranja o deci, i to je važno sredstvo za promovisanje dobrobiti dece i rodne ravnopravnosti u kući, na radnom mestu i u društvu u celini. U Velikoj Britaniji, kod očeva koji su koristili odsustvo nakon rođenja deteta postojala je 19 posto veća verovatnoća da učestvuju u hranjenju deteta i da ustaju sa bebom noću osam do 12 meseci kasnije, u porede-

nju sa očevima koji nisu koristili odsustvo. Osim toga, takođe se čini da odsustvo za očeve dovodi do poboljšanja zdravlja majki – uključujući i mentalno zdravlje – i smanjuje stres roditeljstva.

Veće uključivanje muškaraca u poslove staranja takođe donosi i ekonomske koristi.

Kada bi žene bile uključene na tržište rada po istim stopama kao i muškarci, procenjuje se da bi se bruto domaći proizvod (BDP) mogao povećati u Sjedinjenim Američkim Državama za pet posto, u Japanu za devet posto, u Ujedinjenim Arapskim Emiratima za 12 posto, a u Egiptu za 34 posto. Sve je više dokaza da je pružanje plaćenog porodičnog odsustva dobro za poslovanje: ono poboljšava zadržavanje zaposlenog i smanjuje fluktuaciju radne snage, povećava produktivnost rada i moral, i smanjuje odsustvovanje sa posla i troškove obuke. Na nivou domaćinstva, odsustvo očeva podržava učešće žena na tržištu rada i može dovesti do povećanja njihovih prihoda i napredovanja u karijeri. Studija iz Švedske je pokazala da su u svakom mesecu u kojem je otac uzeo roditeljsko odsustvo prihodi majke povećani za 6,7 posto, mereno četiri godine kasnije, što je više nego što je ona izgubila kada je roditeljsko odsustvo uzimala sama.

Preporuke za promenu situacije u pogledu očeva u svetu danas

Da bi se postigla puna rodna ravnopravnost i maksimalna dobrobit za decu, moramo ići dalje od krutih, ograničavajućih definicija očinstva i majčinstva i krenuti prema onome što je deci najpotrebnije da napreduju. Ovo nije puko pitanje podsticanja muškaraca da budu nežni i brižni. To je pitanje socijalne i ekonomske pravde. Promene su potrebne u politikama, u sistemima i institucijama, među pružaocima usluga, u okviru programskih aktivnosti, te u okviru napora prikupljanja podataka i analize. Ovaj izveštaj daje konkretne preporuke za promenu na svakom od ovih nivoa. Ove preporuke mogu se sumirati na sledeći način:

1. **Kreirati državne i međunarodne akcione planove za promovisanje uključenog, nenasilnog očinstva i ravnopravnog učešća muškaraca i dečaka u neplaćenim poslovima staranja.** Akcioni planovi o očinstvu i staranju bi trebalo da obuhvataju više sektora, uključujući rodnu ravnopravnost, prava dece, zdravstvo, obrazovanje, ekonomski razvoj, prevenciju nasilja i odgovor na nasilje i prava iz radnog odnosa. Akcije moraju biti usklađene sa jasnim pokazateljima i budžetima, kako bi se merio napredak i učinila vidljivom potreba da muškarci i dečaci da urade jednak deo poslova staranja.
2. **Uneti ove akcione planove i politike u javne sisteme i institucije kako bi se omogućilo i promovisalo jednako učešće muškaraca u roditeljstvu i staranju.** Ovo će podrazumevati transformaciju politika, protokola i nastavnih planova i programa, kao i struktura i prostora u raznolikim sektorima poput sektora zdravstva, obrazovanja, zapošljavanja i socijalnih usluga. Ovo je potrebno kako bi se osiguralo da ove institucije budu u mogućnosti da igraju ulogu u osporavanju, a ne u održavanju neravnopravnih normi vezanih za učešće muškaraca u staranju.
3. **Ustanoviti i implementirati politike jednakog, plaćenog i neprenosivog roditeljskog odsustva u javnom i privatnom sektoru, kao i druge politike koje omogućavaju ravnopravno učešće žena u radnoj snazi i ravnopravno učešće muškaraca u neplaćenom staranju.** U sredinama gde veliki deo stanovništva nije formalno zaposlen, potrebne su različite politike i strategije, kao što su uslovni novčani transferi i sistem socijalnog osiguranja, da bi se promovisalo staranje muškaraca.
4. **Prikupiti i analizirati podatke o uključenosti muškaraca kao očeva i**

staratelja i generisati nove dokaze iz programa i politika koje rade na transformaciji raspodele neplaćenog staranja, prevenciji nasilja nad ženama i nad decom i poboljšanju zdravlja i razvoja žena, dece i muškaraca.

5. **Ostvariti radikalnu transformaciju u raspodeli poslova staranja kroz programe sa muškarcima i dečacima, kao i sa ženama i devojkama, koji osporavaju društvene norme i promovišu njihovu pozitivnu uključenost u živote dece.** Rad na rodnoj transformaciji treba početi rano i nastaviti tokom čitavog života. Dečaci i devojčice moraju biti pripremljeni od ranog uzrasta da budu budući staratelji/ke i budući hranitelji/ke. Programi mogu biti uvedeni u institucije i postojeće strukture, kao što su škole, inicijative ranog razvoja dece, zdravstvene usluge i obrazovanje, programi roditeljstva, i napori sa ciljem prevencije nasilja i odgovora na nasilje, kako bi se omogućilo njihovo provođenje u velikom obimu.
6. **Prepoznati raznolikost muškog staranja i podržati ga u svim njegovim oblicima.** Programi i politike treba da budu osmišljeni na način da priznaju i odgovaraju na potrebe različitih konfiguracija porodice, uključujući samohrane roditelje/ke, usvojitelje/ke, nerezidentne

očeve, gej očeve, adolescentne očeve i proširene porodice. Prilikom implementacije svih ovih preporuka, učešće dece je neophodno da bi se definisala i ostvarila nova vizija očinstva i staranja.

Uključivanje muškaraca u staranje podrazumeva pomaganje muškarcima da ostvare duboke, smislene veze sa drugima koji čine osnov blagostanja i sreće – ali čak i više od toga, ono podrazumeva ostvarivanje punog potencijala muškaraca, žena i dece. Ono takođe podrazumeva postizanje pune ravnopravnosti za žene i devojčice. Izveštaj *Očevi u svetu danas 2015* ukazuje na to da je krajnje vreme da se promene percepcija i realnost uloge koju muškarci igraju u staranju i da se uvedu društvene mere i ekonomska, društvena i politička podrška koje su neophodne da bi se ova transformacija omogućila.

MenEngage
boys and men for gender equality

| Očevi u svetu danas |

MenCare

Adaptirani delovi iz: **Levtov R, van der Gaag N, Greene M, Kaufman M, and Barker G (2015). *State of the World's Fathers: Sažetak: A MenCare Advocacy Publication*. Washington, DC: Promundo, Rutgers, Save the Children, Sonke Gender Justice, and the MenEngage Alliance**

CARE International Balkan:

Hasana Kaimije 11
71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
Phone: +387 33 536 790

Petra Lekovica 59
11000 Belgrade, Serbia
Phone: +381 11 3558 802
Email: mstarcevic@care.rs

Aleja Svetog Save 7a #17
78000 Banja Luka
Bosnia and Herzegovina
Phone: +387 51 258 200
Email: spetkovic@carewb.org,
jcrowover@carewb.org

Gazmend Zajmi # 21
10 000 Prishtinë, Kosovë
tel: +381 (0) 38 224 779; 222 435
Email: Besnik.Leka@co.care.org

www.youngmeninitiative.net

ORGANIZACIJE KOJE IMPLEMENTIRAJU YMI PROGRAM:

